

บทที่ 4

การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องกรรม และการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกและคัมภีร์อุปนิษัท

แนวความคิดเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ตามที่ได้เสนอไปแล้วในบทที่ 2 เป็นส่วน
ของคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก และในบทที่ 3 เป็นส่วนของคัมภีร์อุปนิษัท ส่วนในบทที่ 4 นี้จะได้
นำเอาแนวความคิดเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ของทั้งสองคัมภีร์มาศึกษาเปรียบเทียบ เพื่อจะได้
ศึกษา วิเคราะห์ให้เห็นในส่วนที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน โดยจะวิเคราะห์เปรียบเทียบใน
ประเด็นหลัก ๆ ที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. แนวความคิดเรื่องกรรมในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกและคัมภีร์อุปนิษัท

1.1 ความหมายของกรรม

กรรม หมายถึง การงานหรือการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือการกระทำที่
เป็นไปด้วยความจงใจ ถ้าเป็นการกระทำที่ไม่มีเจตนาเป็นองค์ประกอบไม่เรียกว่ากรรมในความ
หมายทางธรรม (พระธรรมปิฎก 2538 : 157)

เจตนาถือว่าเป็นตัวแท้หรือเป็นต้นตอของกรรม เป็นแกนนำในการริเริ่ม ประชุมแต่ง
ให้คนทำความดีหรือความชั่ว สร้างสรรค์หรือทำลายประโยชน์ตนหรือคนอื่น ตามที่ตนได้ตั้งใจ
เอาไว้ ดังนั้นกรรมก็คือเจตนาอันเองตามความหมายของพระสุตตันตปิฎกดังพุทธพจน์ที่กล่าวไว้ว่า

“เจตนาหิ ภิกขเว กัมมํ วทามิ เจตยิตฺวา กัมมํ กโรติ กาเยน วาจาเย มนสา....”

(องฺ. จกฺก. 22/334/464)

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลลงใจแล้วจึงทำกรรมด้วยกาย
ด้วยวาจา ด้วยใจ

เจตนาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการทำกรรมแต่ละครั้งของมนุษย์ การทำงาน
หรือการประกอบอาชีพต่าง ๆ ของคนที่สามารถดำเนินไปตามเป้าหมายที่ได้วางเอาไว้ ก็เพราะมี
ใจหรือเจตนาเป็นแรงผลักดันหรือกระตุ้นทางใจก่อนแล้ว จึงก่อให้เกิดการทำกรรมทางวาจาหรือ
ทางกายติดตามมา ดังนั้น กรรมที่เกิดขึ้นทางทวารทั้งสามนี้จึงเรียกว่า กายกรรม วจีกรรม และ
มโนกรรม การกระทำใดที่ไม่มีเจตนาเป็นองค์ประกอบ การกระทำนั้นไม่จัดเป็นกรรมที่สมบูรณ์

คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาจึงถือว่า กรรมหรือการกระทำทุกอย่างที่เป็นกุศลกรรม หรืออกุศลกรรม จะต้องประกอบด้วยเจตนาทุกครั้ง เปรียบเสมือนเงาที่ติดตามบุคคลไปใน ทุก ๆ ที่ คนทั้งหลายก็เช่นเดียวกัน มีความสุขก็เพราะมีเจตนาปรุงแต่งให้มีความสุข มีความทุกข์ก็ เพราะมีเจตนาปรุงแต่งให้มีความทุกข์ ความดีหรือความชั่วจึงขึ้นอยู่ที่ใจเป็นสำคัญ มีใจเป็นหัว หน้า มีใจเป็นประธาน สำเร็จมาแต่ใจ คนที่ทำความดี มีวจีไพบรณะได้ ก็เพราะอาศัยความที่ตน เป็นผู้มีใจดีเป็นเบื้องต้น ดังข้อความที่กล่าวว่า

“มโนปุพฺพกุมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา
มโนสา เจ ปสนฺเนน ภาสติ วา กโรติ วา
ตโต นํ สุขมเนวติ ฉายา ว อนุปายินี...” (ขุ.ธ.25/11/15)

ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่เป็นประธาน สำเร็จมาแต่ใจ ถ้าคน มีใจดีแล้ว เขากล่าวว่าจากก็ตาม กระทำ (กรรม) ก็ตาม ความสุขย่อมติดตามเขาไป จากเหตุ นั้น เปรียบเหมือนกับเงาติดตามตัวคนไป ฉะนั้น

สรุปได้ว่า ตามแนวความคิดของพระพุทธศาสนา การทำความดีหรือการทำความชั่ว เกิดขึ้นที่มโนกรรมเป็นเบื้องต้น มีเจตนาเป็นมูลเหตุให้คนต้องทำความซึ่งเรียกว่า “ปุพพภาค- ธรรม” หมายถึง ธรรมที่เกิดขึ้นก่อนการทำความ ส่วนกรรมต่าง ๆ ทั้งหลายที่เกิดติดตามมาภายหลัง เรียกว่า “ปัจฉิมภาคธรรม” หมายถึง ธรรมที่เกิดภายหลังเจตนา (พระมหาไพฑูริย์ สุทฺธวิธูโร 2537 : 20) ดังนั้น การกระทำที่ดีถือว่าเป็นกรรมให้สังเกตที่เจตนาเป็นส่วนประกอบทุกครั้งไป

ส่วนความหมายของกรรมในคัมภีร์อุปนิษัตแมจะแปลเหมือนกัน แต่ก็กล่าวไว้ในลักษณะที่แตกต่างกัน กล่าวคือ คำว่า กรรม หมายถึงการกระทำ การดำเนินการหรือประกอบ การกิจทำหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ประกอบด้วยเจตนา โดยมีพระผู้เป็นเจ้าหรือพรหมนุ เป็นผู้ คอยสนับสนุนหรือควบคุมอยู่เบื้องหลัง การกระทำทุกอย่างของมนุษย์ไม่มีความอิสระ ดำเนินไป ความประสงค์ของพระองค์

พระผู้เป็นเจ้าหรือพรหมนุ เป็นผู้ยิ่งใหญ่กว่าสรรพสิ่งทั้งหลาย (ภูตานามธิปติ) ในสากลจักรวาล เป็นผู้อยู่เบื้องหลังสิ่งทั้งปวง พระองค์เป็นผู้บัญชาการให้คนทำความดีหรือ กรรมชั่วและอำนวยผลให้แก่ผู้ทำความอย่างเหมาะสมและเที่ยงตรง โดยไม่มีอคติแต่ประการใด ผู้ทำความดีพระองค์ก็บันดาลให้เขาได้รับผลดี ผู้ทำความชั่วพระองค์ก็บันดาลให้เขาได้รับผลชั่ว ดังข้อความในพฤทธาธรรณกะอุปนิษัตได้กล่าวไว้ว่า

“... สาธุการี สาธุภูวติ ปาปการี ปาโป ภวติ...(B.U. 4.4.5)

ผู้ทำความดีย่อมเป็นคนดี ผู้ทำความชั่วย่อมเป็นคนชั่ว

กรรมถือว่าเป็นกฎระเบียบอย่างหนึ่งที่ปกครองโลกนี้ให้ดำเนินไปอย่างถูกต้อง เป็นกฎแห่งคุณธรรมที่ก่อให้เกิดความสุขแก่ผู้ปฏิบัติตาม เป็นกฎแห่งปัญญาที่ก่อให้เกิดความรู้แจ้ง ธรรมชาติที่แท้จริงของพุทธมุนี และเป็นกฎแห่งเหตุและผลของจักรวาล รวมเรียกว่า กฎแห่งกรรม (the law of karma) กฎระเบียบต่าง ๆ ของโลกเป็นผลที่สะท้อนมาจากความประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้าหรือพุทธมุนี มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งแห่งความประสงค์นั้น การกระทำใดที่เป็นไปเพื่อความรู้แจ้งพุทธมุนี มีความภักดี มีจุดหมายเพื่อพระองค์ การกระทำนั้นจัดเป็นกรรมดี การกระทำใดที่เป็นไปโดยอวิชาคือความไม่รู้แจ้งสิ่งสมบูรณ์สูงสุด (The Absolute) ขาดความภักดี และไม่มีจุดหมายในพระผู้เป็นเจ้าหรือพุทธมุนี การกระทำนั้นจัดเป็นกรรมชั่ว (จิรวรรณ ชินะโชติ 2523 : 93)

แนวความคิดเรื่องกรรมที่ปรากฏในคัมภีร์อุปนิษัททั้งหลาย ถือว่าเป็นกฎแห่งเหตุและผลอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในสากลจักรวาล ไม่มีความอิสระเป็นเอกเทศเหมือนกับแนวความคิดเรื่องกรรมในทางพระพุทธศาสนา เพราะมีพระผู้เป็นเจ้าหรือพุทธมุนีเป็นผู้ควบคุมกรรมทุกอย่างของมนุษย์ เรียกว่า “กรมาธยक्ष” (Radhakrishnan 1953 : 114) ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า พระองค์เป็นต้นกำเนิดของสิ่งทั้งปวง ดำรงอยู่ในสิ่งทั้งหลาย กรรมทุกอย่างจึงขึ้นอยู่กับพระองค์ ไม่มีกรรมใดที่คนทำไปแล้วจะคลาดจากสายตาของพระองค์ไปได้ ดังนั้น พระองค์จึงเป็นราชาแห่งแผ่นดินผู้ปกครองสิ่งทั้งหลาย เป็นเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่กว่าเทพเจ้าทั้งปวง ทำหน้าที่พิทักษ์รักษาสรรพสิ่งให้ดำเนินไปตามเหตุปัจจัยของสิ่งนั้น ๆ ดังข้อความที่กล่าวไว้ว่า

“ส วา อยมาตมา สรวะชา ภูตานามธิปติ, สรวะชา ภูตานำ ราชา.....เอวเมवासุมิน-
นาตมनि स्रवाणि भुतानि, स्रवे तवावे; स्रवे लोकाः, स्रवे प्रामाः, स्रवे ऐत आत्माने स्मरुपिताः. (B.U. 2.5.15)

อาตมมุนีที่ถูกกล่าวถึงนี้นั้นแล เป็นผู้ปกครองสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง เป็นราชาแห่งสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง.....สัตว์ทั้งปวง เทพเจ้าทั้งปวง โลกทั้งปวง ปราณคืออวัยวะทั้งปวง และอาตมมุนีเหล่านั้นทั้งปวง ถูกกำหนดไว้แล้วในอาตมมุนี.

“ส วา ऐष महान्छ आत्मानुनातो वसुतान्, विभुदे वसु य ऐव वेत्.(B.U. 4.4.24)

นี่คืออาตมมุนีที่ยิ่งใหญ่นั้น ซึ่งเป็นผู้กินอาหาร ผู้ให้ทรัพย์ ผู้ที่รู้อย่างนี้ ย่อมได้รับทรัพย์ (ผลกรรม)

คัมภีร์อุปนิษัทเชื่อว่า กรรมเป็นหน้าที่เบื้องต้นของมนุษย์ที่ทุกคนควรปฏิบัติ เพื่อให้ตนเองและคนอื่นดำรงอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข การทำความดีหรือความชั่วขึ้นอยู่กับเหตุและผลของผู้ทำ ถ้าเป็นคนที่มีเหตุผลดี มีวิทยาเป็นแกนนำ ทำศรัทธาให้มั่นคงต่อพระผู้เป็นเจ้าหรือพุทธมุนี การทำกรรมของผู้นั้นก็จะดีไปด้วย แต่ถ้าเป็นคนที่มีเหตุผลไม่ดี มีอวิชาคือ

ความไม่รู้จริงเป็นตัวนำทาง การทำกรรมของผู้นั้นก็จะไม่ดีไปด้วย ดังนั้น กรรมทุกอย่างที่คนได้ทำไปแล้วล้วนแต่ก่อให้เกิดผลต่อผู้ทำทั้งสิ้น ทำให้ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสาระโดยไม่มีที่สิ้นสุด ผู้ที่จะหลุดพ้นจากบ่วงแห่งความผูกพันนี้ได้ก็โดยการปฏิบัติธรรม ทำตนให้อยู่เหนือกรรมทั้งหลาย เป็นไปเพื่อพระผู้เป็นเจ้าหรือพุทธมุนีอย่างแท้จริง จนเข้าถึงโมกษะก็จะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในที่สุด

1.2 มูลเหตุของกรรม

พระพุทธศาสนาเชื่อว่า เจตนาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเบื้องต้นในการทำกรรมตามความเป็นจริง สภาพเดิมของเจตนาหรือใจนั้น เป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์ ปราศจากมลทิน ไม่มีกิเลส แต่ถูกทำให้เศร้าหมองเพราะอุปกิเลสทั้งหลายที่จรมมา ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

“ ปกสฺสรมิตํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ตณฺณ โข อาคนตฺตเกหิ อุปฺภกฺกิลเสหิ อุปฺภกฺกิลฺลฺลฺลฺ...”

(อง. เอก. 20/50/11)

ภิกษุทั้งหลาย จิตนั้นแลเป็นธรรมชาติปัสสฺร ก็จิตนั้นแล ถูกทำให้เศร้าหมองแล้วเพราะอุปกิเลสทั้งหลายที่จรมมา

กิเลสตัณหาหรืออุปกิเลสทั้งหลาย เป็นสาเหตุที่ทำให้จิตใจเศร้าหมอง ไม่มีความบริสุทธิ์ขาดความสงบ พุ้งซ่าน ทำอะไรก็ไม่ถูกต้องตามหลักธรรมหรือกฎหมาย กลายเป็นการกระทำที่เป็นไปเพื่อพอกพูนกิเลส มีความเห็นแก่ตัวจัด จนกระทั่งทำกรรมชั่วต่าง ๆ ได้โดยไม่วายใครในที่สุด มูลเหตุที่ก่อให้เกิดการทำความชั่วนี้เรียกว่า “อกุศลมูล” มีอยู่ 3 ประการ คือ

1. โลภะ หมายถึง ความอยากได้เกินพอดี ทำให้เกิดความละโมภโลภมาก มีจิตใจหิวโหยอยากได้ไม่รู้จักพอ ไม่รู้จักอิ่ม ไม่รู้จักเต็ม ความอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตนโดยทางทุจริต ผิดหลักธรรมและกฎหมาย กิเลสที่เป็นโลภะนี้เปรียบเหมือนกับไฟ ที่ไม่รู้จักพอด้วยเชื้อไฟหรือน้ำมัน หรือน้ำมันมหาสมุทรที่ไม่รู้จักเต็ม

2. โทสะ หมายถึง ความคิดประทุษร้ายคนอื่น เพราะความไม่เข้าใจเขา สภาพจิตที่ขาดเมตตาต่อคนและสัตว์ทั้งหลาย จึงทำให้จิตร้อนรน คิดร้ายร้ายความเสียหายให้แก่คนอื่นเช่น คิดด่าเขา คิดทำร้ายเขา คิดฆ่าเขา คิดจะทำให้คนอื่นได้รับอันตราย ทำให้บาดเจ็บหรือทำให้เดือดร้อน จนถึงขั้นก่อกรรมอย่างรุนแรงจนถึงแก่ชีวิต เป็นต้น

3. โมหะ หมายถึง ความลุ่มหลง ความโง่ ความงมงาย ความรู้อะไรไม่แจ่มแจ้ง ไม่รู้ตามความเป็นจริง ปราศจากเหตุผล เมื่อโมหะเกิดแล้วทำให้คนมีความมืดมน ขาดปัญญาเป็นตัวนำ จึงก่อให้เกิดการทำความชั่วทุกอย่าง ตั้งแต่กรรมชั่วเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปจนถึงกรรมชั่วอันหนักคืออนันตริยกรรม โมหะนี้เป็นมูลเหตุให้ทำกรรมชั่วทั้งหลาย กรรมชั่วที่เกิดจากโลภะก็ดี

กรรมชั่วที่เกิดจากโทสะก็ดี ล้วนแต่มีโมหะเป็นฝ่ายสนับสนุนให้เกิดการทำความกรรมนั้นทุกครั้งไป และที่สำคัญยิ่งขึ้นไปกว่านั้นก็คือ มูลเหตุของกรรมชั่วทั้ง 3 ประการคือ โลภะ โทสะ และโมหะ มีต้นกำเนิดมาจากอวิชชา คือการมีความรู้ไม่แจ่มแจ้งในตนเองและธรรมชาติทั้งหลาย ขาดปัญญา เครื่องตรัสรู้ธรรม

ส่วนมูลเหตุที่ก่อให้เกิดการทำความดี เรียกว่า “กุศลมูล” หมายถึง รากเหง้าหรือ ต้นกำเนิดของการทำความดี หรือต้นเหตุของความดีที่ควรนำไปปฏิบัติ กุศลมูลนี้เป็นบรรทัดฐานให้คนทำความดี ก่อให้เกิดคุณธรรมหรือจริยธรรมในสังคม มี 3 ประการ คือ

1. อโลภะ หมายถึง ความไม่ย่อภาคในทางทุจริตคอร์รัปชัน แต่มีความอยากได้ในทางสุจริต ไม่ผิดหลักธรรม การมีน้ำใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความเสียสละ อยากจะช่วยเหลือคนอื่นมากกว่าที่คิดจะเอาของเขา ไม่มีความเห็นแก่ตัว

2. อโทสะ หมายถึง การไม่คิดร้ายไม่ป้ายความเสียหายให้แก่ผู้อื่น ไม่อาฆาตจองเวรใคร ไม่ทำความโกรธให้เกิดขึ้นในใจ แต่มีน้ำใจแทน พร้อมทั้งจะให้ภัยแก่คนและสัตว์ทั้งหลาย ด้วยจิตใจที่มีแต่ความเมตตาอารีย์

3. อโมหะ หมายถึง ความไม่หลง การมีสติปัญญารอบคอบ มีความเข้าใจเหตุ ผลจนรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งนั้น ๆ ไม่หลงผิดคิดไปตามอำนาจของอคติ กุศลมูลทั้ง 3 ประการนี้ เกิดขึ้นมาจากต้นกำเนิดที่แท้จริงของกรรมดีทั้งหลายทั้งปวง เรียกว่า วิชชา คือ ความรู้แจ้ง เป็นมูลเหตุให้คนทำความดี มีความประพฤติถูกต้องตามหลักธรรม จนเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดคือ พระนิพพานได้ในที่สุด

กล่าวโดยสรุป มูลเหตุที่ก่อให้เกิดการทำความดีและกรรมชื่อนั้นแตกต่างกัน การทำความดีทางกาย วาจา หรือใจ เกิดขึ้นจากมูลเหตุฝ่ายกรรมดี เรียกว่า “กุศลมูล” คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ มีวิชาเป็นฝ่ายสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง ส่วนการทำความชั่วทางกาย วาจาหรือใจ เกิดขึ้นจากมูลเหตุฝ่ายกรรมชั่ว เรียกว่า “อกุศลมูล” คือ โลภะ โทสะ โมหะ มีอวิชชาเป็นฝ่ายสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง

ส่วนมูลเหตุของกรรมตามแนวความคิดของคัมภีร์อุปนิษัทมีความเชื่อว่า เกิดมาจาก อวิชชาคือความไม่รู้แจ้งอาตมณหรือพुरुหมนตามความเป็นจริง มีความเห็นว่าอาตมณของแต่ละคนและพुरुหมนเป็นคนละส่วนกัน ความโง่เขลา อวิชชาถือว่าเป็นมูลเหตุเบื้องต้นของกรรมทั้งหลาย เป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้คนต้องวนเวียนอยู่ในสังสารวัฏโดยไม่สิ้นสุด อวิชชานี้จะสะท้อนตัวของมันเองออกมาในรูปของตัณหา ความอยากบ้าง ราคะ ความกำหนัดบ้าง โกรธ ความโกรธบ้าง โลภะ ความโลภบ้าง ทิสา ความเบียดเบียนบ้าง มานะ ความถือตัวหรือความสำคัญตนเองว่า

เป็นคนฉลาดบ้าง หรือโง่หะ ความลุ่มหลงทำให้คนปฏิเสธอาตุมนุชิตขวางการบรรลุถึงพुरुหมนุ เป็นต้น

เพราะฉะนั้น อภิชยาจึงจัดเป็นสภาวะที่ปิดบังปัญญา เป็นตัวขัดขวางความรู้สูงสุด และเป็นสาเหตุให้คนทำกรรมชั่วต่าง ๆ ติดตามมา คนผู้มีความรู้ก็ไม่ควรประมาทในความรู้เพียงแค่นั้น เพราะจะทำให้ลุ่มหลงมีติดบอดไม่มีโอกาสพบกับความรู้ที่สูงกว่า ผลแห่งกรรมชั่วย่อมทำให้คนเศร้าหมอง เป็นทุกข์ ไม่รู้เป้าหมายสูงสุดที่ตนควรเดินทางไปให้ถึง ทำให้ต้องวนเวียนอยู่ในโลกนี้อย่างมีตมณ เหมือนคนตาบอดจูงคนตาบอด ฉะนั้น ดังข้อความที่กล่าวว่า

“อภิชยา ยาม อนตเร วรตมานะ สุยิ อีระ ปรณิตมฺ มนุญมานะ ชนฺมฺนุญมานะ ปริยฺนติ มุณฺดา อนฺเณโนว นียมานา ยถาธุระ. (M.U. 1.2.8; katha 1.2.5)

บุคคลผู้อาศัยอยู่ในท่ามกลางอภิชยา (ความไม่รู้แจ้ง) ผู้สำคัญตนว่าเป็นอิสรชน และเป็นผู้มีความรู้ ย่อมเดินวนไปวนมา เหมือนคนตาบอดจูงคนตาบอดไป ฉะนั้น

“อภิชยา ยาม พหุธา วรตมานะ วยิ กุฏตรธา อิติ อภินุญฺนติ พาลา ยตุ กรฺมิณ น ปรเวทญฺนติ ราคาตุ เตนาหฺราเช กุณฺณโลกาสุ จยฺวณฺเต. (M.U. 1.2.9)

คนโง่ผู้ดำเนินชีวิตอยู่ในอภิชยาต่าง ๆ ย่อมคิดว่า พวกเราบรรลุจุดหมายหมายของเราแล้ว แต่บุคคลเหล่านั้นผู้ทำกรรมทั้งหลาย ย่อมไม่รู้ (ความจริง) เพราะอำนาจราคะ เมื่อโลกของพวกเขา (กล่าวคือผลแห่งกรรมดี) หหมดสิ้นแล้ว พวกเขาเป็นผู้จมลง ย่อมเศร้าหมอง

“อนุธํมะ ปฺรวิศฺนฺติ โย วิฑฺยา มฺปาสเต ตโต ภูย อิว เต ตโม ย อู วิฑฺยา ยํ รตะ. (B.U. 4.4.10; Īśa 9)

คนที่บูชาความไม่จริง ย่อมเข้าไปสู่ความมืดบอดคือความโง่เขลา ส่วนคนที่พึงพอใจในวิชา (ระดับโลก) ย่อมเหมือนกับเข้าไปสู่ความมืดบอดที่ยิ่งกว่า

“อเลทานิ มฺ ชฺญาโนปสฺรคา ราชนฺ โมหาลสฺสโยช โว โยนิ.....โนราตฺมยวาท กุทโกรฺมิธฺยาทุสฺสฺญาณฺเต เหตุภฺริ ฐรามฺยฺน โลโก น ชานาติ เวทฺวิฑฺยานฺตรนฺตุ ยตุ. (Maitrī 7.8)

ข้าแต่พระราชา ต่อจากนี้ไปมีสิ่งที่ขัดขวางความรู้ สิ่งนั้นก็คือแหล่งกำเนิดแห่งขำยคือโง่เขลานั้นเอง.....ชาวโลกซึ่งถูกทำให้ลุ่มหลง ด้วยคำสอนที่ปฏิเสธอาตุมนุ เพราะการเปรียบเทียบและข้อพิสูจน์ที่ผิดจึงมองไม่เห็น (ไม่เข้าใจ) ความแตกต่างระหว่างปัญญากับความรู้ (ระดับโลก)

อภิชยานอกจากจะเป็นมูลเหตุเบื้องต้นของการทำกรรมแล้ว ยังเป็นม่านปิดบังความจริงปิดบังนัยน์ตาของมนุษย์ให้มืดบอด ทำให้อาตุมนุหรือชีวาตฺมฺนุไม่รู้จักความจริงว่าตนเองกับสิ่งสมบุรณ์คือพुरुหมนุ นั้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อภิชยานี้เองเป็นสาเหตุให้ชีวาตฺมฺนุต้อง

ดำเนินไปในวัฏสังสาร ขณะที่ท่องเที่ยวไปนั้นก็ทำกรรมดีบ้างชั่วบ้าง เขาจึงได้รับผลกรรมเป็นความสุขบ้างความทุกข์บ้าง หมุนเวียนสลับกันไป

ส่วนมูลเหตุที่ก่อให้เกิดการทำกรรมดี ก็คือ วิทยา ความรู้ ความเข้าใจสภาวะทั้งหลายตามความเป็นจริง มีความเสมอภาคเหมือนกันหมด ไม่มีความแตกต่างกันระหว่างอาตมบุกับพुरुหมนุ กรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากวิทยานี้จึงเป็นไปเพื่อความรู้สูงสุด เป็นลักษณะของการทำกรรมโดยไม่ยึดติดผลของกรรมเพื่อทำลายกิเลส ทำด้วยศรัทธาที่มั่นคง มุ่งตรงต่อพระผู้เป็นเจ้าหรือพुरुหมนุอย่างแท้จริง ผลของกรรมดีที่เกิดจากวิทยานี้ ย่อมก่อให้เกิดความสุข เข้าถึงชีวิตที่เป็นนิรันดรมีสภาพเป็นอมตะ เป็นหนึ่งเดียวกับพुरुหมนุ ดังข้อความที่กล่าวว่า

“ โย วิชฺญานเณ ติษฺฐนวิชฺญานาทนฺตระ, ยํ วิชฺญานํ น เวท, ยสฺส วิชฺญานํ ศรีรม, โย วิชฺญานมนฺโตโร ยมยติ, เอซ ต อาตุมานตฺรยามฺยมฺฤตะ. (B.U. 3.7.22)

เขาผู้ดำรงอยู่ในวิชฺญาน แม้จะอาศัยอยู่ในวิชฺญาน แต่วิชฺญานก็ไม่รู้จักเขา วิชฺญานเป็นร่างกายของเขา เขาควบคุมวิชฺญานไว้อย่างใน เขาคืออาตมบุของท่าน ควบคุมอยู่ภายในเป็นอมตะ

“วิทุยฺยา จาวิทุยฺยา จ ยสฺสเทวโทภยํ สท อวิทุยฺยา มฤตฺยํ ตีรฺตฺวา วิทุยฺยา’มฤตมฺสฺนฺเต (Īśā 11)

บุคคลผู้รู้วิทยา และอวิทยาทั้งสองอย่าง ย่อมข้ามมฤตยูไปได้ โดยอาศัยอวิทยา และเข้าถึงชีวิตนิรันดร์โดยอาศัยวิทยา

“ อาตุมนา วินฺทเต วีรฺยํ วิทุยฺยา วิทุยฺยา’มฤตมฺ. (Kena 2.4)

โดยอาศัยอาตมบุของตน บุคคลย่อมบรรลุถึงความมีอำนาจ และโดยอาศัยความรู้จริง (วิทยา) บุคคลถึงความเป็นอมตะ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า วิทยาตามแนวความคิดของคัมภีร์อุปนิษัท เป็นตัวที่ก่อให้เกิดการทำกรรมดีทางทวารทั้งสามคือกาย วาจา และใจ กรรมดีทางกาย เช่น การประกอบพิธีกรรมด้วยความรู้ การไม่ทำร้ายเบียดเบียนกันและกัน กรรมดีทางวาจา เช่น การสวดมนตร้อนวอนพระผู้เป็นเจ้า การพูดความจริง กรรมดีทางใจ เช่น ความคิดดี คิดไม่เบียดเบียนใคร ความมีศรัทธาที่มั่นคงต่อพระผู้เป็นเจ้าหรือพुरुหมนุ เป็นต้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ชีวาตมบุเห็นแจ้งในความเป็นจริง และขจัดอวิทยาเสียได้ ทำให้บรรลุถึงความหลุดพ้นได้ กลับเข้าสู่สภาพที่เป็นหนึ่งเดียวกับพुरुหมนุ ซึ่งเรียกว่า การบรรลุโมกษะนั่นเอง

อาจกล่าวได้ว่า กุศลมูลที่เป็นสาเหตุที่ทำให้บุคคลกระทำกรรมดีและ อกุศลมูลซึ่งเป็นสาเหตุให้บุคคลกระทำกรรมชั่วต่าง ๆ ตามแนวคิดของพระพุทธศาสนานั้น อาจเทียบได้กับ

วิทยาซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้บุคคลกระทำความดี และอวิชาซึ่งเป็นสาเหตุให้บุคคลกระทำความชั่วต่าง ๆ ตามแนวคิดของคัมภีร์อุปนิษัท แม้จะแตกต่างกันบ้างในการอธิบายถึงรายละเอียดก็ตาม

1.3 ประเภทของกรรม

แนวคิดเรื่องกรรมในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกมีหลายประเภท แต่ละประเภทได้ถูกจัดไว้เป็นหมวดหมู่อย่างละเอียดและชัดเจน กรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ กุศลกรรม และอกุศลกรรม ทั้งกรรมดีและกรรมชั่วนี้เกิดขึ้นได้ 3 ทาง คือ กรรมที่เกิดทางกาย เรียกว่า “กายกรรม” กรรมที่เกิดขึ้นทางวาจา เรียกว่า “วจีกรรม” กรรมที่เกิดขึ้นทางใจ เรียกว่า “มโนกรรม” แต่ถ้าแบ่งตามเป้าหมายของการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาคือพระนิพพาน มีอยู่ 4 ประเภท คือ กรรมชั่ว กรรมดี กรรมทั้งชั่วทั้งดี และกรรมไม่ใช่ทั้งกรรมชั่วและกรรมดี มีรายละเอียดพอสรุปได้ ดังนี้

1. กรรมดำ หมายถึง กรรมชั่วหรือการกระทำฝ่ายชั่วที่ก่อให้เกิดโทษหรือความเสียหายแก่ตนหรือผู้อื่น มีกุศลเจตนาเป็นองค์ประกอบสั่งให้ทำกรรมชั่ว มีกิเลสที่เป็นมูลเหตุของกรรมฝ่ายชั่ว ก่อตัวขึ้นมาจากโมหะ โลภะ หรือโทสะ เป็นฝ่ายสนับสนุนให้คนต้องทำกรรมชั่วทางกาย วาจา หรือทางใจ ซึ่งเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนและคนอื่น จัดเป็นกรรมดำให้ผลด่าส่งผลให้ไปเกิดในโลกที่มีความเบียดเบียน เสวยผลกรรมที่เป็นทุกข์เวทนาและโทมนัสเพียงอย่างเดียวทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

2. กรรมขาว หมายถึง กรรมดีหรือการกระทำฝ่ายดีที่ก่อให้เกิดคุณประโยชน์ความสุขความโสมนัสแก่ตนและผู้อื่น มีกุศลเจตนาเป็นองค์ประกอบสั่งให้ทำกรรมชั่ว มีกิเลสที่เป็นมูลของกรรมฝ่ายดี ก่อตัวขึ้นมาจากอโมหะ อโลภะ หรืออโทสะ เป็นฝ่ายสนับสนุนให้คนทำกรรมดีทางไตรทวารคือ กายทวาร วจีทวาร หรือมโนทวาร ซึ่งเป็นไปเพื่อสร้างประโยชน์ตนและผู้อื่น ไม่เป็นไปเพื่อการเบียดเบียนกันและกัน กรรมนี้จัดเป็นกรรมฝ่ายขาว มีวิบากขาวส่งผลให้ผู้ทำกรรมดีไปเกิดในโลกที่มีแต่ความสุข ปราศจากความทุกข์ เสวยสุขเวทนาและโสมนัสในภพนั้น ๆ ตามกรรมดีของตน

3. กรรมทั้งดำทั้งขาว หมายถึง กรรมชั่วและกรรมดีหรือการกระทำฝ่ายชั่วหรือฝ่ายดีปะปนกัน มีกุศลเจตนาและอกุศลเจตนาเป็นองค์ประกอบให้คนทำกรรม จึงเป็นไปเพื่อความเบียดเบียนบ้าง ไม่เบียดเบียนบ้าง มาสัตว์บ้าง ไม่มาสัตว์บ้าง ประกอบอาชีพอริกรรมบ้าง สุจริตบ้าง พุทจริยบ้าง พุทธเจตบ้าง เป็นต้น ก่อให้เกิดผลหรือวิบากกรรมทั้งดีทั้งชั่วปะปนกัน จึงทำให้มีความสุขบ้าง มีความทุกข์บ้าง ดีใจบ้าง เสียใจบ้างสลับกันไป

4. กรรมไม่ดำไม่ขาว หมายถึง กรรมหรือการกระทำฝ่ายสูงที่อยู่เหนือทั้งกรรมดี และกรรมชั่ว ประกอบด้วยเจตนาที่เป็นไปเพื่อละกรรมทั้งปวง คือละกรรมชั่ว ละกรรมดี ละกรรมทั้งดีทั้งชั่วได้ทั้งหมด กรรมชนิดนี้จึงเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม เช่น กรรมของพระอรหันต์ กรรมหรือการกระทำของท่านเป็นเพียงกิริยา ไม่มีผลเป็นความสุขหรือความทุกข์อีกต่อไป เพราะว่าพระอรหันต์เป็นผู้ละกรรมที่เป็นบุญและเป็นบาปได้ทั้งหมด จึงไม่มีวิบากหรือผลกรรมใด ๆ ท่านอยู่เหนือความดีและความชั่ว ปราศจากกิเลสทั้งปวง ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “เราสอนให้ละแม้ซึ่งธรรม ไม่ต้องกล่าวถึงอธรรม” อุปมาว่า กิเลสเป็นเหมือนกับเชื้อโรค ธรรมเหมือนยาบำบัดโรค เมื่อใช้ยาจนหายจากโรคแล้วก็ไม่ต้องใช้ยาอีกต่อไป เรียกว่า เป็นผู้ละได้ทั้งเชื้อโรคและยา ฉะนั้น (วคิน อินทสระ 2536 : 27)

อีกนัยหนึ่ง กรรมทั้ง 4 ประเภทตามที่ได้เสนอมานั้น กรรมดี กรรมชั่ว หรือกรรมทั้งดีทั้งชั่ว ถือว่าเป็นกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตเบื้องต้นของมนุษย์ ซึ่งมีทั้งบุญทั้งบาปปะปนกัน ผลหรือวิบากกรรมจึงทำให้คนได้รับความทุกข์ทั้งทางกายและทางใจในกาลบางครั้ง แต่ก็มีความสุขเป็นบางเวลา ตามวิบากของกรรมนั้น ๆ ส่วนกรรมที่อยู่เหนือความดีความชั่วจัดเป็นกรรมขั้นสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา ปราศจากกิเลสต้นเหตุใด ๆ จึงเป็นไปเพื่อความสิ้นกิเลสและเข้าถึงพระนิพพาน เป็นสภาวะที่อยู่เหนือกรรมดีและกรรมชั่วทั้งหลายทั้งปวง

ส่วนประเภทของกรรมตามแนวความคิดของคัมภีร์อุปนิษัท มีกระจายอยู่ทั่วไปตามคัมภีร์ต่าง ๆ ในสมัยอุปนิษัทนี้แนวความคิดเรื่องประเภทของกรรมยังไม่ได้ถูกจัดไว้เป็นหมวดหมู่หรือเป็นข้อ ๆ เหมือนกับในยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในรายละเอียดที่ได้เสนอไปแล้วนั้นแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ อกุศลกรรมและกุศลกรรม

1. อกุศลกรรม หมายถึง กรรมชั่วหรือการกระทำไม่ดี เป็นบาป นำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่ตนเองและบุคคลอื่น ปิดบังวิทยา ขัดขวางต่อการบรรลุพุทธมรรค เป็นเหตุให้ได้รับความทุกข์โดยไม่มีที่สิ้นสุด อกุศลกรรมนี้เกิดขึ้นได้ 3 ทาง คือ

1.1 อกุศลกายกรรม หมายถึง กรรมชั่วที่เกิดขึ้นทางกายฝ่ายอกุศล มีกายหรืออวัยวะที่เนื่องด้วยกายเป็นสื่อกลางในการทำกรรม เช่นฆ่าหรือทำร้ายร่างกายคนและสัตว์อื่นให้ตายหรือให้ได้รับบาดเจ็บ ประกอบอาชีพทุจริตผิดหลักคำสอนทางศาสนา ไม่ประกอบพิธีกรรมบูชาเทพเจ้าและบรรพบุรุษทั้งหลาย ไม่เรียนคัมภีร์พระเวท ไม่บริจาคทาน ไม่เลี้ยงดูมารดาบิดา ไม่เคารพครูอาจารย์ ไม่ต้อนรับแขก ชอบดื่มสุราหรือสิ่งมีนเมา หรือคบคนชั่วเป็นมิตร เป็นต้น ผู้ทำกรรมที่กล่าวมานี้ถือว่าเป็นคนชั่ว เมื่อตายไปแล้วย่อมเดินทางไปสู่โลกของคนชั่วที่มีแต่ความมืดมน เต็มไปด้วยความเจ็บปวดและทุกข์ทรมาน ดังข้อความที่กล่าวว่า

“เสตโน หิรณยสฺส สุรํ ปิพฺสจฺจํ คุโรสฺสทลปฺมาวสนฺพฺรหฺมา หิเต ปตฺนุติ
จตุวาระ ปญฺจมศฺจาจรํสุตฺติริติ. (C.U. 5.10.9)

บุคคลใดขโมยทอง ต้มสุรา ไม่ให้เกียรติแก่เตียงนอนของครู (ล่วงละเมิดทาง
เพศต่อภรรยาของครู) ข่มขืนพรหมณ์ บุคคลทั้ง 4 ประเภทนี้ ย่อมตกต่ำ พร้อมกับบุคคลลำดับที่
5 ผู้คบกับบุคคลเหล่านี้

“ตสฺมาทปฺยทุเยหาททานมศฺรทุทธานมยชฺมานมาหุราสุโร พเตตฺยสุรณํ
เหฺยโษปนิชต....(C.U. 8.8.5)

เพราะฉะนั้น บุคคลทั้งหลายจึงกล่าวจะบุคคลผู้ไม่ให้ทาน ผู้ไม่มีศรัทธา ผู้
ไม่บูชาผู้ว่าเป็นพวกอสูร (คนชั่ว) เพราะว่า นี่คือ หลักธรรมของพวกอสูรทั้งหลาย

“อสุรยา นาม เต โลกา อนฺเณ ตมสา’ วุฏฺฐาเต ตํสฺเต เปรตฺยาภิกฺขุณฺติ
เย เก จาตุมหฺโน ชนา. (Isa 3)

โลกของอสูรเหล่านั้น ถูกปกคลุมด้วยความมืดมิด บุคคลผู้ฆ่าอาตมณฺ ย่อม
เดินทางไปสู่โลกของอสูรเหล่านั้น หลังจากตายไปแล้ว

“ นาวิโร ตุสฺสจฺริตาต....ปฺรชฺญาเนโนมาปฺนฺยาต. (Katha 1.2.24)

บุคคลใดไม่ได้งดเว้นจากทุจริตกรรม.....ผู้นั้นแม้มีความรู้ก็ไม่สามารถเข้า
ถึงอาตมณฺนั้นได้

1.2 อกุศลวจีกรรม หมายถึง กรรมชั่วที่เกิดขึ้นทางวาจา การใช้คำพูดที่ไม่
ถูกต้อง ไม่ถูกกาลเทศะ พูดไปแล้วก่อความเสียหายแก่ตนและคนอื่น ไม่ทอ้งบ่นสาธยายมนตร
พูดเท็จ พูดส่อเสียดยุยงให้คนอื่นแตกความสามัคคี เป็นต้น คัมภีร์อุปนิษัทถือว่าวาจามีความสำ
คัญต่อการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ผู้ใช้วาจาเป็นย่อมได้รับประโยชน์ ได้รับความไว้วางใจจากบุคคลอื่น
ย่อมก่อให้เกิดความสุขและเข้าถึงความสงบได้ ส่วนผู้ใช้วาจาไม่เป็น พูดไม่ถูกกาลเทศะ พูด
คำหยาบคาย กล่าวหมิ่นประมาทคนอื่น เป็นต้น วาจาเหล่านี้ถือว่าเป็นฝ่ายอกุศล มีโทษติด
ตามผู้พูดและขัดขวางคุณธรรมต่าง ๆ ที่จะพึงเกิดขึ้น กลายเป็นคนที่ไร้ค่า ไม่นั่นคงหรือเป็นการ
ฆ่าตนเองด้วยวาจาก็ได้ ดังข้อความที่แสดงไว้ว่า

“ ส ยะ ส ปาปฺมา, ยเทเวทฺมปฺรติรูปํ วทติ ส เหว ส ปาปฺมา. (B.U. 1.3.2)

ความชั่วอันนั้นคือการพูดที่ไม่เหมาะสม นั่นคือความชั่วอันนั้น

“ ...อถ เหว’ลฺปะ เกลหิเน ปิศฺนา อุปวาทินสฺ.....(C.U. 7.6.1)

ต่อจากนั้น คนชั้นต่ำ ผู้ชอบการพูดทะเลาะกัน พูดจาให้ร้ายผู้อื่น (ส่อเสียด)
และชอบด่าว่าคนอื่น.....

“ ส ยทิ ปิตรี วา มาตรึ วา...อาจารย์ วา พราหมณ์ วา...กัญจิทุฏฐมิว
ปรตยาห...ปีตฤหา ไว ตุมสิ มาตฤหา ไว ตุมสิ...อาจารย์หา ไว ตุมสิ...พราหมณ์หา ไว ตุมสิตี.
(C.U. 7.15.2)

ถ้าบุคคลกล่าวได้ตอบพ่อแม่.....อาจารย์หรือพราหมณ์อย่างไม่สมควร ท่าน
เป็นผู้ฆ่าพ่อของตนเอง ท่านเป็นผู้ฆ่าแม่ของตนเอง ท่านเป็นผู้ฆ่าอาจารย์ของตนเอง ท่าน
เป็นผู้ฆ่าพราหมณ์ของตนเอง

1.3 อุกุศลโมกกรรม หมายถึง กรรมชั่วที่เกิดขึ้นทางใจหรือการมีความคิดผิด
มีความเห็นผิดจากหลักธรรมของศาสนา ไข่มุนสุหรือใจเป็นตัวรองรับการทำความกรรม กรรมชั่วที่เกิดขึ้น
ขึ้นทางใจเป็นเหตุให้คนทำความชั่วทางกายหรือทางวาจาตามมา เช่น คิดโลภอยากได้ของผู้อื่น
มาเป็นของตน คิดให้ร้ายคนอื่นจึงลงมือทำกรรมนั้นตามกลอุบายของตน หรือคิดหมกมุ่นอยู่กับการ
ประกอบพิธีกรรมอย่างเดียว เป็นต้น อุกุศลโมกกรรมถือว่าเป็นศูนย์รวมแห่งการทำความชั่ว
ทั้งปวง

ความชั่วที่เกิดจากมโนกรรมนี้ปรากฏออกมาในรูปของตัณหา กิเลส ความโลภ
ความโกรธ ความทวิกระหาย ความลัลงเลสงสัยในหลักธรรม ความไม่มีศรัทธามั่นคงต่อพระผู้
เป็นเจ้าหรือพราหมณ์ ความเพลิดเพลินในความสุขที่เกิดขึ้นจากกิเลสตัณหา ความลุ่มหลงในอารมณ์
หรืออินทรีย์ภายนอกที่เกิดจากสัมผัสอันน่าพอใจ เป็นต้น อุกุศลโมกกรรมเหล่านี้ เกิดมาจาก
อวิชชาทั้งสิ้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ทำให้จิตใจฟุ้งซ่าน ไม่สงบ คิดผิด ไม่เข้าใจสภาพอันถ่องแท้
ระหว่างอาตมณกับพราหมณ์ ทำให้คนหลงเข้าใจผิดได้ง่าย เพราะไม่สามารถบังคับมโนกรรมหรือ
มนสฺของตนเองได้ ดังข้อความที่กล่าวไว้ว่า

“ ส ยะ ส ปาปมา ยเทเวทมปรตริรูปํ สกฺกฺลปยติ, ส เอว ส ปาปมา....
(B.U. 1.3.6)

ความชั่วอันนั้นคือความคิดไม่เหมาะสม นั้นเป็นความชั่วอันนั้น

“ อนฺธํ ตมะ ปุริสนฺติ เย’วิทฺถามุปาสเต.... (Isā 9)

บุคคลที่บูชาความไม่จริง ย่อมเข้าไปสู่ความมืดบอดคือความโง่เขลา

“นาสาณโต นาสมาหิตะ, นาสานตมานโส วา’ปิ ปุรชฺฌาเนโนมาปฺนุยาตุ..

(Kāṭha 1.2.24)

บุคคลผู้ไม่สงบ มีจิตใจไม่เป็นสมาธิ มีมนสฺไม่สงบ แม้จะมีความรู้ก็ไม่อาจ
เข้าถึงอาตมณได้

“ กามานุยะ กามยเต มนุญมานะ ส กามภริชชายเต ตตฺร ตตฺร....(M.U. 2.2)

ผู้ผลิตเพลินอยู่กับตัณหาทั้งหลาย หวนคิดถึงเฉพาะตัณหา เขาย่อมเกิด ณ ที่นั้น ๆ เพราะตัณหาทั้งหลาย

“ อินทริยารถวิมลสุยานฤตะ กรมวสานุคาะ. (Maitrī 6.34)

คนที่เข้าใจผิดเพราะอาศัยอินทรี (ประสาทรับรู้) ย่อมมีความคิดที่ไม่ถูกต้อง อันเนื่องมาจากการมโนอดีต

2. กุศลกรรม หมายถึง กรรมดีหรือการกระทำฝ่ายดีเกิดขึ้นได้ทั้ง 3 ทาง เช่น เดียวกันกับฝ่ายอกุศลกรรม แต่กุศลกรรมนี้เกิดขึ้นจากแรงกระตุ้นฝ่ายดี มีวิทยาเป็นรากแก้วเพื่อก่อให้เกิดการทำความดีทั้งหลาย กุศลกรรมตามแนวความคิดของคัมภีร์อุปนิษัท เป็นแนวความคิดที่พัฒนามาจากการประกอบพิธีทำยัญกรรมที่มีมาตั้งแต่ก่อนยุคอุปนิษัท เช่น การบำเพ็ญตบะ เพื่อบูชาหรืออ้อนวอนพระผู้เป็นเจ้า การให้ทาน การต้อนรับแขก การมีความเคารพเชื่อฟังพ่อแม่

การทำความดีตามแนวความคิดของอุปนิษัทคือการกระทำที่ไม่หวังผลสิ่งตอบแทน ทำด้วยอุদ্มคติ ทำงานเพื่องาน (duty for duty's sake) มิใช่ทำเพื่อใคร แต่เป็นการทำตามหน้าที่ที่ควรทำ เพื่อพระผู้เป็นเจ้าหรือพรหมนุ กุศลกรรมนี้เกิดขึ้นทางทวารทั้ง 3 คือ กาย วาจาและใจ เช่นเดียวกันกับกุศลกรรมในทางพระพุทธศาสนา มีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

2.1 กุศลกายกรรม หมายถึง กรรมดีหรือการกระทำฝ่ายดีที่เกิดขึ้นทางกาย หรือเกี่ยวกับอวัยวะที่เนื่องด้วยกาย เช่น การประกอบพิธีกรรม การบำเพ็ญตบะ การให้ทาน การไม่เบียดเบียนคนอื่น หรือการประพฤติพรหมจรรย์ เป็นต้น ในส่วนของการประกอบพิธียัญกรรม ถือว่าเป็นกิจเบื้องต้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อบูชาหรืออ้อนวอนพระผู้เป็นเจ้า เพื่อให้พระองค์ประทานพรหรืออำนวยสิ่งที่ตนต้องการ ที่สำคัญยิ่งขึ้นไปกว่านั้นก็คือ ผู้ทำพิธีต้องมิวิตยาคำกับในการทำ ยัญกรรมทุกครั้งไป และเป็นไปเพื่อพรหมนุอย่างแท้จริงจึงจะได้ประโยชน์สูงสุด ดังข้อความที่กล่าวไว้ว่า

“ ...ภุยสา ยชฺฌเณ ภูโย ยเชยติ, โส' ศฺรามยตุ, ส ตโป'ตปฺยต...

(B.U. 1.2.6)

ขอท่านจงอนุญาตให้ข้าพเจ้าบูชายัญ ด้วยเครื่องบูชาอันยิ่งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง เขาอาศัยตนเอง และได้บำเพ็ญตบะแล้ว

“ อถ ยตฺปิตฺฤภูโย นิปฺฤนาติ, ยตฺ ปรชามิจฺเจเต, เตเน ปิตฺฤณาม, อถยฺน-
มรฺษฺยานฺวาสยเต, ยเทภฺโย'สนํ ททาติ, เตเน มนฺษฺยณาม....(B.U. 1.4.16)

เพราะเหตุที่เขาให้เครื่องสังเวทแก่บรรพบุรุษและปรารภนาบุตร เขาจึงเป็นโลกแห่งบรรพบุรุษ เพราะเหตุที่เขาให้ที่พักอาศัยและอาหารแก่คนทั้งหลาย เขาจึงเป็นโลกของมนุษย์

“ตสมาทุ ไหววิทุยทุยปี จณฺทาลาโยจฺฉิณฺฏํ ปฺรยจฺเจทาตฺตมนิ ไหวาสฺย ตฺทวฺสฺวานเรหฺตํ สฺยาทิตฺติ. (C.U. 5.24.4)

เพราะฉะนั้น สมมติว่าบุคคลรู้จักสิ่งนี้ (ไฟ) พึ่งให้ซึ่งอาหารที่เป็นเดนแก่คนจันทาล นั่นก็คือเครื่องสังเวชของเข พึ่งถูกบูชาแก่อาตมณที่เป็นไวศวานร (อาตมณ)

2.2 กุศลวจีกรรม หมายถึง กรรมดีหรือการทำความดีด้วยวาจา การพูดความจริง พูดคำเป็นธรรม พูดเพื่อให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ ไม่พูดคำเท็จ ไม่พูดคำหยาบคายหรือส่อเสียดยุยงให้คนอื่นแตกความสามัคคี พูดด้วยเหตุผลประกอบด้วยกาลเทศะ เป็นต้นกุศลวจีกรรมถือว่ามีสำคัญต่อการเรียนรู้สิ่งสูงสุด เป็นส่วนประกอบอันหนึ่งในการสวดมนต์อันวอนพระผู้เป็นเจ้า ดังข้อความที่กล่าวไว้ว่า

“...ตสมาทุ สตฺยํ วทฺตฺตมาหุส, ธฺรุมํ วทตฺติ, ธฺรุมํ วา วทฺตํ, สตฺยํ วทตฺติ (B.U. 1.4.14)

เพราะฉะนั้น คนทั้งหลายจึงกล่าวถึงบุคคลผู้พูดคำจริงนั้นว่า เขาพูดซึ่งคำอันเป็นธรรม หรือกล่าวถึงบุคคลผู้พูดคำเป็นธรรมนั้นว่า เขาพูดคำสัตย์จริง

“วาคฺษฺญมฺปี พุรฺหมณฺสา สํวิทานา อิตฺติ, วาคฺษฺญมฺญมฺปี พุรฺหมณฺสา สํวิตฺเต. (B.U. 2.2.3)

วาจาอันเป็นอันดับที่ 8 ใช้สื่อสารกับด้วยพुरुหมณ เพราะวาจาอันเป็นอันดับที่ 8 จึงสื่อสารกับพुरुหมณได้

“ อมฺฤตตฺวํ เทเวภฺย อากายานํ ตฺยาคาเยตฺ.... (B.U. 2.22.2)

ขอให้ข้าพเจ้า จงขับซึ่งเพลงแห่งความเป็นอมตะ แก่เทพเจ้าทั้งหลายโดยการร้องเพลง นี่คือเพลงที่ควรร้อง

“ พุรฺหมณฺสานํ นินฺนเตตฺ ตทฺทวฺตฺตมฺ. (C.U. 2.20.2)

บุคคลไม่ควรกล่าวตำหนิซึ่งพราหมณ์ทั้งหลาย นั่นคือกฎ

“ เวทมนฺนุจฺยารุโย’ นฺเตวาลินมนฺนุสาสฺสตี สตฺยํ วท....สตุยานํ ปฺรมทิตฺตฺยมน....

(T.U. 1.11.1)

เมื่อสอนพระเวทเสร็จแล้ว อาจารย์จึงสอนศิษย์ว่า เธอจงกล่าวซึ่งคำสัตย์เธออย่าละเลยต่อคำสัตย์

2.3 กุศลมนกรรม หมายถึง กรรมดีทางใจหรือการทำความดีที่เกิดขึ้นทางใจโดยตรง เช่น การนึกคิด ความเข้าใจ การพิจารณา การทำสมาธิหรือเพ่งพินิจสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นอารมณ์ ความอดทน ความรู้สภาวะของพुरुหมณตามความเป็นจริง หรือความมีเมตตาปรารถนาดีต่อบุคคลอื่น เป็นต้น กุศลมนกรรมถือว่าเป็นมูลเหตุแห่งกรรมดีเบื้องต้นของกรรมฝ่ายดีทั้งหลาย

ก่อให้เกิดศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าอย่างแท้จริง ผลของกรรมดีนี้ย่อมทำให้คนได้สิ่งที่ตนปรารถนา ดังข้อความที่กล่าวไว้ว่า

“ ส ย อาตุมานเมว ปริยมุปาสเต น หาสย ปริยํ ปรมายุกํ ภวติ. (B.U. 1.4.8)

บุคคลผู้เพ่งพินิจอาตุมนั้นเที่ยงว่าเป็นที่รัก สิ่งที่เขายึดถือว่าเป็นที่รัก ย่อมไม่สูญสลาย

“....ส ย เอตเมวมุปาสเต ชิษณุรหาปราชิษณุรภวตยนุยตสตุยชายิ. (B.U. 2.1.6)

บุคคลผู้เพ่งพินิจพรหมนั้นอย่างนี้ ย่อมเป็นผู้มีชัยชนะ ไม่มีใครเอาชนะได้ และเป็นผู้นะศัตรู

“ ยทา ไวรมนุเต วิชานาติ นามตวา วิชานาติ มตฺไวว วิชานาติ... (C.U.7.18.1)
เมื่อใดแล บุคคลย่อมคิด เมื่อนั้นเขาย่อมเข้าใจ ผู้ที่ไม่คิดย่อมไม่เข้าใจ เฉพาะผู้ที่คิดเท่านั้นย่อมเข้าใจ

“ ... ปริเวษฏิตารํ ชญาตวา คีวํ ศานติมฺ อตฺยนตํ เอติ. (S.U. 4.14)

เพราะรู้จักพรหมเป็นเหมือนผู้วิเศษ บุคคลจึงเข้าถึงความสงบตลอดไป

“ ยสตุ วิชฺญานวานภวติ สมณสฺสกะ สทา สฺสจิจะ... (Kāṭha 1.3.8)

บุคคลผู้มีความรู้ ควบคุมจิตใจได้ มีจิตใจสะอาดเสมอ

อย่างไรก็ตาม กรรมทั้งหลายตามแนวความคิดของอุปนิษัท ดำเนินไปตามพระประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า หรือพรหม พระองค์เป็นผู้ควบคุมกรรมให้เป็นไปตามกฎของ RTA และมีอิทธิพลต่อชีวิตของทุกคนอย่างเที่ยงตรง อกุศลกรรมและกุศลกรรมตามแนวความคิดของคัมภีร์อุปนิษัทไม่ได้กล่าวไว้อย่างละเอียดมากนักตามที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้น แต่นักปราชญ์ในสมัยต่อมาได้แบ่งกรรมดีกรรมชั่วออกเป็น 4 ประเภท เหมือนกับกรรมในพระพุทธศาสนา คือ

1. ศุกลกรุม (white or virtuous) หมายถึง กรรมดีหรือกรรมฝ่ายขาว
2. กุชฌกรุม (black or wicked) หมายถึง กรรมชั่วหรือกรรมฝ่ายดำ
3. ศุกลกุชฌกรุม (white-black or partly virtuous and partly vicious) หมายถึง กรรมทั้งดีทั้งชั่วหรือกรรมฝ่ายขาวและฝ่ายดำ

4. อศุกลากุชฌกรุม (neither black nor white) หมายถึง กรรมไม่ดีไม่ชั่ว หรือไม่เป็นทั้งฝ่ายดำหรือฝ่ายขาว (Surendrannath 1975 : 73) แต่กรรมทั้ง 4 ประเภทนี้ก็อนุโลมเข้ากับกุศลกรรมและอกุศลกรรมนั่นเอง เป็นการแบ่งเพื่อให้มองเห็นกรรมดี กรรมชั่ว กรรมทั้งดีทั้งชั่ว ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตคนโดยทั่วไป และกรรมไม่ดีไม่ช้วนั้น ถือว่า

เป็นกรรมชั้นสูงที่ประกอบด้วยศรัทธาและวิद्याอันแท้จริง เป็นไปเพื่อเข้าถึงพระผู้เป็นเจ้าบรรลุถึงโมกษะกลายเป็นสิ่งสมบูรณ์สูงสุดมีสภาพเป็นอันติมัจจะรวมหนึ่งเดียวกับพुरुหมุนได้ในที่สุด

1.4 การให้ผลของกรรม

วิบากกรรมหรือผลแห่งกรรม เป็นหลักกรรมที่ประกอบด้วยเหตุและผล ดำเนินไปตามธรรมชาติของมันเอง ไม่มีใครเปลี่ยนแปลงได้ บุคคลทำเหตุของกรรมใด เขาย่อมได้รับผลของกรรมนั้น เปรียบเหมือนการปลูกพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น การให้ผลของกรรมนี้ มีความอิสระ เป็นไปตามกฎของมันเอง ไม่มีใครหรือพระเจ้าองค์ใด เป็นผู้บัญชาการหรือคอยควบคุมอยู่เบื้องหลัง เป็นกฎที่ดำเนินไปตามธรรมชาติของมันเองอย่างเที่ยงตรง ไม่มีใครสร้างขึ้น ดำรงอยู่เช่นนั้นเอง การให้ผลของกรรมนี้มีข้อที่น่าสังเกตอยู่ 2 ประการ คือ

1.4.1 ผลแห่งกรรมที่เกิดขึ้นภายใน คือ ผลที่เกิดขึ้นในจิตใจของผู้ทำ ใจของคนสามารถสัมผัสผลแห่งกรรมได้โดยตรง ชัดเจนและแน่นอน เช่น ถ้าทำกรรมดี รู้สึกตนว่าได้ทำกรรมดี จิตใจย่อมผ่องใสขึ้น จิตมีคุณภาพสูงขึ้น สะอาด สว่าง สงบ ส่วนผู้ทำกรรมชั่วจิตใจของผู้นั้นย่อมเศร้าหมอง ทุรนทุราย ฟุ้งซ่าน สับสน ไม่สงบ เมื่อตนคิดถึงกรรมชั่วครั้งใดใจก็เศร้าหมองเมื่อนั้น

1.4.2 ผลแห่งกรรมที่เกิดขึ้นภายนอก คือ ผลหรือวิบากกรรมที่ตนเองและคนอื่นมองเห็นได้ง่าย ผลกรรมที่ปรากฏออกมาภายนอกนี้ จะสะท้อนออกมาเป็นวัตถุหรือสิ่งสมมติที่สามารถมองเห็นได้ สัมผัสได้ ถ้าเป็นผลของกรรมดีจะก่อให้เกิดลาภ ยศ สุข สรรเสริญความเพลิดเพลีน ความมีหน้ามีตาในสังคม เป็นต้น ถ้าเป็นผลของกรรมชั่วจะก่อให้เกิดความเสื่อมลาภ เสื่อมทรัพย์ อัปยศ ถูกนินทาว่าร้าย หรือมีความทุกข์ต่าง ๆ รุมสุมเข้ามา เช่นความเจ็บป่วย ความพลัดพรากจากปิยชนมีมารดาบิดา บุตร ภรรยา สามี เป็นต้น (วคิน อินทสระ 2536 : 6)

อย่างไรก็ตาม การให้ผลของกรรมตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน สลับซับซ้อน เพราะต้องอาศัยเหตุปัจจัยหลายอย่างมาประกอบการพิจารณา การมองและพิจารณาผลกรรมเพียงด้านเดียว อาจจะทำให้เข้าใจผิดได้ เช่น ผู้ทำกรรมดีมาตลอด แต่กลับไม่มีความสุข มีแต่ทุกข์โศก ความไม่สมหวัง ความพลัดพราก เข้ามาเบียดเบียนหรือกระทบอยู่เนื่อง ๆ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า อดีตกรรมที่เป็นอกุศลของเขากำลังให้ผลในชาติปัจจุบัน หรือในกรณีที่คนผู้ทำกรรมชั่ว มัวเมาอยู่กับอาชีพที่ผิดกฎหมาย มีความประพฤติผิดหลักธรรมแต่กลับมีความสุข ดำรงชีวิตอยู่อย่างสะดวกสบาย กฎหมายก็เอาผิดเขาไม่ได้ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า อดีตกรรมที่เป็นกุศลของเขากำลังให้ผลในชาติปัจจุบัน กรรมชั่วในชาติปัจจุบันนี้ยังไม่มีโอกาส

เพื่อให้ผลของมันเอง นอกจากนั้น สิ่งที่เขาได้ไม่ได้นำมาพิจารณาขั้นตอนการให้ผลของกรรม ก็คือ การพิจารณาตามหลักของคติ อุปธิ กาล และประโยชน์ หลักการทั้ง 4 ประการนี้มีทั้งฝ่าย สมบัติและวิบัติ (พระธรรมปิฎก 2538 : 191) แบ่งออกเป็นฝ่ายละ 4 ประการ คือ

สมบัติ หมายถึง ข้อดี ความเพียบพร้อมสมบูรณ์แห่งองค์ประกอบต่าง ๆ ช่วยเสริม ส่งอำนวยโอกาสให้กรรมดีปรากฏผลออกมา และไม่เปิดช่องให้กรรมชั่วแสดงผล มีอยู่ 4 ประการ คือ

1. คติสมบัติ หมายถึง สมบัติแห่งคติ ความถึงพร้อมด้วยคติ คติหรือเหตุปัจจัย ที่ก่อให้เกิดในภพภูมิ ถิ่น ประเทศที่เจริญ เหมาะสมหรือเกื้อกูลแก่การดำเนินชีวิต หรือการ ไปในถิ่นที่อำนวย กรรมดีที่เกี่ยวข้องกับคติสมบัติจะให้ผลได้สมบูรณ์ ต้องอาศัยสถานที่หรือภูมิ ประเทศที่เหมาะสม เช่น ความเป็นผู้ซื่อตรงจะให้ผลได้อย่างสมบูรณ์ ก็เพราะเขาเข้าไปอาศัย อยู่ในสถานที่ที่คนทั้งหลายมีความต้องการความซื่อ คนที่มีความซื่อตรงย่อมมีความเจริญก้าวหน้า ณ สถานที่แห่งนั้น ถือว่าเป็นคติสมบัติของบุคคลนั้น แต่ถ้าบุคคลนั้นเข้าไปอาศัยอยู่ในสถานที่ที่ เขาไม่ต้องการคนซื่อตรง หรืออยู่ท่ามกลางหมู่คนอันธพาล ความเป็นคนซื่อตรงนั้นย่อมไม่ ให้ผล (พร รัตนสุวรรณ 2532 : 85)

2. อุปธิสมบัติ หมายถึง สมบัติของร่างกาย ความถึงพร้อมด้วยร่างกาย หรือมี รูปร่างดี มีหุ่นดี หุ่นไห้ เช่น รูปร่างสวยงาม ร่างกายแข็งแรง หน้าตาทำทางดี เป็นต้น ถึง แม้เขาหรือเธอจะเกิดในสถานที่ห่างไกลความเจริญ แต่เพราะรูปร่างที่ดีอาจจะส่งผลให้เขาได้ งานดีมียศตำแหน่งที่สูง มีผู้อุปการะส่งเสริมจนมีความสำเร็จในชีวิตสูงสุด เป็นต้น

3. กาลสมบัติ หมายถึง สมบัติแห่งกาล ความถึงพร้อมแห่งกาล เกิดในสมัยที่บ้าน เมืองมีความสงบสุข มีผู้ปกครองดี มีศีลธรรม ยกย่องคนดีไม่ส่งเสริมคนชั่ว ทำการสิ่งใดก็ถูก ต้องกาละ ถูกจังหวะ เหมือนกับต้นไม้ย่อมมีเวลาที่เหมาะสมในการผลิดอกออกผล ถ้าล่วงเลย เวลา ผลไม้นั้นก็อาจจะไม่ให้ผล หรือมีผลแต่ไม่สมบูรณ์

4. ปโยคสมบัติ หมายถึง สมบัติแห่งการประกอบ ความถึงพร้อมด้วยการประกอบ กิจกรรมงาน ทำเรื่องตรงกับที่เขาต้องการ ทำกิจการตรงกับความถนัดของตนเองทำงานจริงจัง ไม่ทำครึ่ง ๆ กลาง ๆ รู้จักทำ รู้จักดำเนินการ

ส่วนวิบัติ หมายถึง ข้อเสียหรือจุดอ่อน ความบกพร่องแห่งองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ไม่อำนวยแก่การที่กรรมดีจะให้ผลแต่กลับเปิดช่องให้กรรมชั่วแสดงผล (พระธรรมปิฎก 2538 : 191) มีอยู่ 4 ประการ คือ

1. คติวิบัติ หมายถึง วิบัติแห่งคติหรือคติเสีย คือ เกิดอยู่ในภพ ภูมิ ถิ่น ประเทศ สภาพแวดล้อมที่ไม่เจริญ ไม่เหมาะสม ไม่เกื้อกูลแก่การดำเนินชีวิต สถานที่เดินทางไปนั้นไม่เอื้ออำนวย

นวย แม้ว่าเขาจะไปเกิดในสุคติภพหรือมาเกิดเป็นมนุษย์ในตระกูลผู้ดี แต่สันดานที่เลวของเขา ยังมีอยู่ สักวันหนึ่ง เมื่อเขาไปอยู่ในคติวิบัติ มีสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีต่าง ๆ มายั่วยุให้สันดานที่เลวออกมา เขาจะกลายเป็นผู้ทำกรรมชั่วต่าง ๆ ได้ง่าย เป็นเหตุให้เดือดร้อน เสียทรัพย์ เสียชื่อเสียง เป็นต้น (พร รัตนสุวรรณ 2532 : 86)

2. อุปริวิบัติ หมายถึง วิบัติแห่งร่างกายหรือมีรูปกายเสีย เช่น ร่างกายพิการ อ่อนแอ ไม่สวยงาม ไม่แข็งแรง กิริยาท่าทางน่าเกลียดไม่ชวนชม สุขภาพไม่ดี เจ็บป่วย มีโรครุม คนดีถ้ามีร่างกายไม่สมบูรณ์ตามลักษณะที่กล่าวมานี้ กรรมดีย่อมให้ผลไม่เต็มที่ เพราะมีอุปริวิบัตินั่นเอง

3. กาลวิบัติ หมายถึง วิบัติแห่งกาลหรือมีกาลเสีย ทำให้ไม่ถูกเวลา เกิดในสมัยที่บ้านเมืองมีภัยพิบัติ ไม่สงบเรียบร้อย มีผู้ปกครองไม่ดี สังคมเสื่อมจากศีลธรรม มากด้วยการเบียดเบียน หรือทำงานหรือดำเนินกิจการใดไม่ถูกเวลา ไม่ถูกจังหวะ

4. ปโยควิบัติ หมายถึง ความวิบัติแห่งการประกอบหรือทำกิจการเสีย เช่น ผักไฟ ในการทำกิจการหรือเรื่องราวที่ผิด ทำงานไม่ตรงกับความสามารถของตน ขยันหมั่นเพียรในการทำงานที่ทุจริต ผิดกฎหมาย ขัดกับหลักธรรม ผลกรรมดีต่าง ๆ ที่เคยทำมา ยังไม่มีโอกาสให้ผล เพราะมีปโยควิบัตินั่นเอง

แนวความคิดเรื่องสมบัติและวิบัติ เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพิจารณา เรื่องการให้ผลของกรรมทั้งหลาย หลักธรรมทั้ง 2 นี้จะต้องนำมาประกอบการพิจารณาคู่กัน จึงจะทำให้เข้าใจขั้นตอนให้ผลของกรรมดียิ่งขึ้น ตัวอย่าง เช่น

คู่ที่ 1 คติสมบัติ เช่น นาย ก. เกิดในถิ่นที่มีความเจริญ มีสิ่งแวดล้อมดี มีสถาบันการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนเป็นอย่างดี ถึงแม้ นาย ก. จะมีสติปัญญาและความขยันไม่มากเท่าไร แต่เขาก็มีโอกาสได้รับการศึกษาสูง เข้าถึงสถานะทางสังคมที่สูงกว่า นาย ข. ซึ่งมีสติปัญญาดีและมีความขยันมาก แต่นาย ข. กลับไปเกิดในป่าเขาลำเนาไพร ห่างไกลความเจริญ เป็นต้น คติวิบัติ เช่น ในสถานที่นั้นมีนักปราชญ์ผู้มีความประพฤติดีปฏิบัติชอบ สอนให้คนเป็นคนดี มีอาชีพที่มั่นคง แต่นาย ค. กลับไปเกิดในป่าดงหรือถิ่นทุรกันดาร แม้นาย ค. จะมีสติปัญญาดีเพียงไร ก็ไม่มีโอกาสพัฒนาตนให้สูงกว่าที่เป็นอยู่ได้

คู่ที่ 2 อุปริวิบัติ เช่น คุณ ก. กับคุณ ข. มีวิชาความรู้ดีเท่ากัน มีความขยันเท่ากัน มีนิสัยดีทั้งคู่ ไปสมัครงานในตำแหน่งพนักงานต้อนรับ แต่คุณ ก. มีรูปร่างหน้าตาไม่สวย ส่วนคุณ ข. มีรูปร่างหน้าตาสวยกว่า คุณ ข. ย่อมมีโอกาสได้งานมากกว่าคุณ ก. ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า คุณ ก. มีอุปริวิบัติคือเสียในด้านรูปร่างหน้าตา หรือว่าทั้งคู่คุณ ก. และคุณ ข. มีความขยันเท่ากัน มีความดีเท่ากัน แต่ว่าคนหนึ่งมีร่างกายไม่แข็งแรง เป็นคนไข้โรค อ่อนแอหน่วยงาน

หรือบริษัทยอมคัดเลือกเอาคนที่ร่างกายแข็งแรง ไม่รับเอาคนที่ร่างกายอ่อนแอ ผู้มากไปด้วยโรค นี่เรียกว่า “อุปธิวัติ” เป็นต้น

การพิจารณาเรื่องการให้ผลของกรรมตามหลักของสมบัติและวิบัติ เป็นเพียงส่วนหนึ่งจากเหตุปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบทั้งหลาย กรรมดีไม่มีโอกาสแสดงผลที่น่ายินดีแก่เจ้าของกรรมก็เพราะมีฝ่ายวิบัติมาปิดไว้ กรรมชั่วไม่มีโอกาสให้ผลที่เป็นความทุกข์ ความเดือดร้อนแก่เจ้าของกรรมที่เขาควรจะได้รับก็เพราะในขณะนั้น กุศลกรรมที่มีอยู่ในฝ่ายสมบัติยังให้ผลของมันอยู่เมื่อเป็นอย่างนี้คนจึงมักมองว่า ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป ถือว่ายังมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนจากหลักการที่เป็นจริง มองเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่ใกล้เคียงไป ย่อมก่อให้เกิดความเข้าใจผิดได้ แต่อย่างไรก็ตาม กรรมทุกอย่างที่คนทำไปแล้ว มีผลต่อผู้ทำแน่นอน ผู้ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว ส่วนผลของกรรมนั้นจะเร็วหรือช้าขึ้นอยู่กับกาลเวลา และเหตุปัจจัยอื่น ๆ ด้วย

ส่วนแนวความคิดเรื่องการให้ผลของกรรมในคัมภีร์อุปนิษัตินั้น เป็นเรื่องของเหตุและผลที่ดำเนินไปตามกฎของ RTA การให้ผลของกรรมทุกครั้งอยู่ภายในอำนาจของพระผู้เป็นเจ้าหรือพรหมทั้งสิ้น พระองค์เป็นผู้ตัดสินกรรมดีกรรมชั่วตามกรรมที่แต่ละคนได้ทำมาแล้ว ไม่ได้ดำเนินไปอย่างอิสระเหมือนกับผลแห่งกรรมในทางพระพุทธศาสนา คัมภีร์อุปนิษัตมีความเชื่อว่าใครทำกรรมดีย่อมได้รับผลดีเป็นสิ่งตอบแทน ใครทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่วเป็นสิ่งตอบแทนไม่มีใครหลีกเลี่ยงกรรมไปได้เช่นเดียวกับแนวความคิดทางพระพุทธศาสนา ผลกรรมนี้จะเริ่มต้นที่มโนกรรมหรือ मनस्เป็นเบื้องต้น ถ้าทำกรรมชั่ว ใจจะสัมผัสกับผลหรือวิบากกรรมทำให้มีความทุกข์ มีความเศร้าหมองใจ แต่ถ้าทำกรรมดี ใจจะสัมผัสกับผลกรรมทำให้มีความสุข มีความเบิกบานใจ สงบเย็น เป็นต้น

กรรมใดก็ตามที่บุคคลทำด้วยวิทยา คือความรู้ และภักติ คือการทำเพื่ออุทิศต่อพระผู้เป็นเจ้าหรือพรหมอย่างแท้จริง กรรมนั้นถือว่าเป็นกรรมดี เป็นเหตุให้ได้รับความสุข มีเกียรติมียศ มีความเจริญต่อชีวิตในชาติปัจจุบันและชาติต่อไป ส่วนกรรมใดที่บุคคลกระทำด้วยอวิทยา ไม่มีปัญญาเป็นตัวนำ แต่กลับทำเพราะเห็นแก่ตัว เห็นแก่รางวัลหรือสิ่งตอบแทนไม่มีศรัทธา ไม่ได้มุ่งไปเพื่ออุทิศบูชาพระผู้เป็นเจ้าหรือพรหมอย่างแท้จริง การกระทำนั้นจัดเป็นกรรมชั่วเป็นเหตุให้ได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน เสื่อมเกียรติ เสียวทรัพย์ในชาติปัจจุบัน และเมื่อตายไปผลกรรมชั่วต่าง ๆ จะนำไปสู่กำเนิดของสัตว์เดรัจฉานต่าง ๆ หรือเกิดในตระกูลที่มีแต่ความทุกข์ยากและขัดสน เป็นต้น ดังนั้น กรรมดีกรรมชั่วตามแนวความคิดของคัมภีร์อุปนิษัตจึงขึ้นอยู่กับพระผู้เป็นเจ้าหรือพรหม พระองค์เป็นผู้นำคนผู้ทำกรรมดีไปเกิดในโลกเบื้องสูงคือ

โลกสวรรค์และนำคนผู้ทำกรรมชั่วไปสู่โลกเบื้องต่ำคือนรก (Radhakrishnan 1953 : 105) ดังข้อความที่กล่าวว่า

“ เอช เทยว สาธุ กรุม การยติ ตัม เมภโย โลเกภย อุนนินิษเต เอช อุ
เอวาสาธุกรุม การยติ ตัม ยมโธ นินิษเต...(K.U. 3.8)

ปฺราณนี้แหละ เป็นผู้ทำให้บุคคลผู้ที่เขาปรารถนาจะพาสูงขึ้นไปจากโลกนี้ให้ทำ
กรรมดีและปฺราณนี้แหละ เป็นผู้ทำให้บุคคลผู้ที่เขาปรารถนาจะนำไปเบื้องต่ำให้ทำกรรมชั่ว

“.... ส ยถากาโม ภวติ, ตตฺตฺกฺรตฺตฺรภวติ, ยตฺตฺกฺรตฺตฺร ภวติ, ตตฺตฺกฺรุม กฺรฺตฺเต, ยตฺ
กฺรุม กฺรฺตฺเต ตทภิสํปฺทฺยเต. (B.U. 4.4.5)

เขาปรารถนาจะเป็นอย่างไร เขาก็ตั้งใจทำกรรมอย่างนั้น เขาตั้งใจทำอย่างไร เขา
ย่อมเป็นผู้ทำซึ่งสิ่งนั้น เขาทำกรรมอะไรไว้ก็ย่อมได้รับผลของกรรมนั้น

“ ปุณฺโย โว ปุณฺเยน กรุมณา ภวติ, ปาปะ ปาเปเนติ...(B.U. 3.2.13)

คนจะเป็นคนดีก็เพราะทำกรรมดี เป็นคนชั่วก็เพราะทำกรรมชั่ว

การให้ผลของกรรมตามแนวความคิดของคัมภีร์อุปนิษัท ถือว่าเป็นกฎที่มีความ
สัมพันธ์กันเป็นเหตุผลของกันและกันที่ดำเนินไปภายใต้อำนาจ หรือตามเทวบัญชาของพระผู้เป็น
เจ้า เป็นกฎที่ขาดความอิสระ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า พระผู้เป็นเจ้าหรือพुरुหมนุเป็นใหญ่กว่า
สรรพสิ่งทั้งหลายในสากลจักรวาล ท่านจึงอยู่ในฐานะผู้ลิขิตกรรมและทำให้สัตว์ทั้งหลายได้รับผล
กรรมแล้วนำไปสู่การเกิดใหม่ตามกรรมที่แต่ละคนได้ทำมาอย่างเหมาะสมแก่คนนั้น ๆ

สรุปได้ว่า การให้ผลของกรรมตามแนวความคิดของคัมภีร์อุปนิษัทดำเนินไปโดย
อิงอาศัยพระผู้เป็นเจ้าหรือพुरुหมนุ พระผู้เป็นเจ้าจึงเปรียบเหมือนมาตราหรือมิเตอร์ ผู้คอยวัด
คุณค่าของความเป็นมนุษย์ด้วยกรรมของแต่ละคน ผู้ทำความชั่วไว้มาก ผลแห่งกรรมชั่วจะนำ
เขาไปเกิดในโลกที่มีความมืดมน เต็มไปด้วยความลำบากและการทรมาน เมื่อมาเกิดในโลกนี้
ผลแห่งกรรมชั่วจะนำไปสู่กำเนิดที่ต่ำ เช่น เกิดเป็นพวกจัณฑาลหรือเกิดเป็นสัตว์ต่าง ๆ เป็นต้น
ส่วนผู้ทำกรรมดี ผลแห่งกรรมดีจะนำเขาไปเกิดในโลกสวรรค์ เป็นโลกที่เต็มไปด้วยความสุข
ความเพลิดเพลิน เมื่อมาเกิดในโลกนี้ ผลแห่งกรรมดีจะนำไปสู่กำเนิดที่ดี เกิดในตระกูลสูง
เช่น เกิดเป็นกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ เป็นต้น

1.5 ความแตกต่างกันด้านความหมายในคัมภีร์ทั้งสอง

แนวคิดเรื่องกรรมทางพระพุทธศาสนานั้น หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วย
เจตนาที่มีความตั้งใจหรือเจตน์จำนงเป็นองค์ประกอบในการทำกรรมทุกครั้ง จึงจะจัดเป็นกรรมที่
สมบูรณ์ส่วนการกระทำที่ปราศจากเจตนาไม่จัดเป็นกรรม กรรมตามแนวความคิดของพระพุทธ

ศาสนานั้นดำเนินไปตามเหตุปัจจัยของมันเอง เหมือนกับอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายทำงานตามระบบของมันเองไม่มีใครบังคับ มีความอิสระ ประกอบด้วยเหตุและผล ไม่ต้องขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยภายนอกคือพระผู้เป็นเจ้าหรือพรหมนุที่สามารถดลบันดาลให้บุคคลเป็นอะไรก็ได้ ตามที่พระองค์ประสงค์จะให้

ส่วนการกระทำที่ไม่จัดเป็นกรรมในทางพระพุทธศาสนานั้น ตัวอย่างเช่น ร่างกายเกิดมีอาการชักคันช้ำก้อ มือหรือเท้าป่ายเปะปะ เหยียงไปถูกคนอื่นจนเกิดอาการบอบช้ำ หรือนอนละเมอพูดหยาบคาย ต้าคนอื่น เป็นต้น อาการเหล่านี้ไม่จัดเป็นกรรม เพราะผู้ทำไม่มีเจตนาจิตหรือเจตนาไม่ได้สั่งให้ทำ ถือว่าเป็นเพียงแต่ปฏิกิริยาทางร่างกายที่เกิดขึ้นเพราะความบกพร่องของประสาทหรืออวัยวะบางส่วน

ส่วนแนวคิดเรื่องกรรมในคัมภีร์อุปนิษัท หมายถึง การกระทำเช่นเดียวกันกับทางพระพุทธศาสนา มีเจตนาเป็นองค์ประกอบ มีพระผู้เป็นเจ้าหรือพรหมนุเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการทำความกรรมของมนุษย์ทั้งหลาย ความดีความชั่วหรือการให้ผลของกรรมต่าง ๆ จึงขึ้นอยู่กับพระองค์โดยตรง กรรมและผลกรรมไม่มีความอิสระ ดำเนินไปภายในอำนาจของพระผู้เป็นเจ้า เพราะว่าพระองค์ดำรงอยู่ในฐานะที่เป็นต้นกำเนิดของสรรพสิ่งในสากลจักรวาล ดังนั้น พระผู้เป็นเจ้าหรือพรหมนุจึงถือว่าเป็นกฎแห่งความเที่ยงธรรมของสิ่งหลาย ดำรงอยู่ในสรรพสิ่ง มีอำนาจอยู่เหนือสิ่งทั้งปวงในสากลโลก ไม่มีสิ่งใดมาเปลี่ยนแปลงพระองค์ได้ ในทางกลับกัน พระองค์สามารถเปลี่ยนแปลงสิ่งทั้งหลายทั้งปวงให้ดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ของสิ่งเหล่านั้นได้ อย่างถูกต้องและเหมาะสมตามความประสงค์ของพระองค์เองได้

1.6 มูลเหตุของกรรม

พระพุทธศาสนาเชื่อในหลักของเหตุผลหรือเหตุปัจจัยของสิ่งหลาย ทุกสิ่งทุกอย่างมีเหตุผลเกี่ยวข้องกันทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม และดำเนินไปตามธรรมชาติของสิ่งนั้น ไม่มีสิ่งใดที่เกิดขึ้นมาโดยปราศจากสาเหตุ มูลเหตุของกรรมในทางพระพุทธศาสนานั้นได้ถูกจัดไว้เป็นหมวดหมู่อย่างชัดเจน ทำให้แยกแยะได้อย่างละเอียดว่า อะไรเป็นสาเหตุให้คนทำความดีอะไรเป็นสาเหตุให้คนทำความชั่ว กรรมก็เป็นเช่นเดียวกัน เกิดขึ้นมาเพราะมีสาเหตุของมันเองถ้าเป็นกรรมฝ่ายชั่วย่อมเกิดขึ้นจากสาเหตุฝ่ายชั่ว เรียกว่า “อกุศลมูล” มีอยู่ 3 ประการ คือ

1. โลภะ ความโลภอยากได้ อยากมีจนถึงขั้นทำกรรมชั่วอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้ได้สิ่งนั้นมา โดยไม่คำนึงถึงกฎหมายและหลักธรรม
2. โทสะ ความคิดพยาบาท อาฆาต โกรธเกลียด สภาพจิตที่เดือดดาลจนถึงขั้นลงมือทำร้ายหรือฆ่า ทำลายวัตถุสิ่งของให้เสียหาย

3. โมหะ ความลุ่มหลงไม่รู้จริง เห็นผิดเป็นชอบ ไม่ประกอบด้วยหลักธรรมหรือกฎหมายความเข้าใจผิดว่า เมื่อทำผิดกฎหมายแล้วไม่มีใครจับได้สำคัญว่าตัวเองเก่งเป็นต้น

สาเหตุที่เป็นเหตุปัจจัยให้คนต้องทำกรรมชั่วนี้มีต้นกำเนิดมาจากอวิชชา คือ ความไม่รู้ตามความเป็นจริง หลงผิดว่ามีตัวตนจนเกิดตัณหาความอยาก อยากให้มี อยากให้เป็น หรือไม่อยากเป็นดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เกิดอุปาทานคือความยึดมั่นถือมั่น ผูกตัวตนให้หลงผิดติดอยู่กับสิ่งต่าง ๆ ก็เลสเหล่านี้แผ่ลึกลง ชับซ้อนอยู่ในจิตใจ และเป็นตัวคอยบังคับบัญชาพฤติกรรมทั้งหลายของบุคคลให้เป็นไปต่าง ๆ ตามอำนาจของมันทั้งโดยความรู้ตัวและไม่รู้ตัว ตลอดจนเป็นตัวหล่อหลอมบุคลิกภาพ และมีบทบาทสำคัญในการชี้ชะตากรรมของบุคคลนั้น ๆ กล่าวในวงกว้าง อวิชชานี้ก็คือ มันเป็นที่มาแห่งความทุกข์ของมนุษย์ปุถุชนทุกคน (พระเทพเวที 2532 : 91) ส่วนผู้ที่ตัดอวิชชาได้ชื่อว่าตัดวัฏจักรแห่งกิเลส กรรม และเวปภพ ทำให้ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดในภพนี้และภพต่อ ๆ ไปอีก

ส่วนกรรมดี เกิดขึ้นจากต้นเหตุหรือมูลเหตุฝ่ายดี เป็นเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทำกรรมดีทั้งหลาย มูลเหตุแห่งกรรมดีนี้เรียกว่า “กุศลมูล” มี 3 ประการ คือ

1. อโลภะ ความไม่โลภ ไม่อยากได้สิ่งของของผู้อื่นจนต้องทำผิดหลักธรรมหรือกฎหมาย แต่กลับมีความคิดที่จะให้มากกว่าความคิดที่จะเอา อยากช่วยเหลือคนอื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เป็นต้น

2. อโทสะ ความไม่คิดประทุษร้าย ไม่มีความอาฆาตพยาบาท ไม่โกรธไม่รังเกียจกัน แต่ให้มีเมตตาเพื่อแผ่ความปรารถนาดีและมีความรักให้แก่กันแทน

3. อโมหะ ความไม่หลง ไม่เียงเอียงมกมาย รู้เหตุ รู้ผลตามธรรมชาติของสิ่งนั้น ๆ มีความเห็นชอบ ประกอบด้วยหลักธรรมทางศาสนา มูลเหตุที่ก่อให้เกิดการทำกรรมดีทั้ง 3 ประการนี้มีต้นกำเนิดมาจากอวิชชาคือความรู้จริง ความรู้แจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา ประกอบด้วยเหตุและผล และเป็นเหตุปัจจัยที่เป็นไปเพื่อลด ละ เลิก ความเห็นแก่ตัวจนสามารถขจัดกิเลสตัณหาได้ในที่สุด

ส่วนมูลเหตุแห่งกรรมต่าง ๆ ตามแนวความคิดที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์อุปนิษัตินั้น เรียกว่า “อวิชชา” หมายถึง ความไม่รู้แจ้งสภาวะที่แท้จริงของสรรพสิ่งทั้งหลายว่าเกิดมาจากพระผู้เป็นเจ้าหรือพรหมมุนี มีความเห็นผิดว่าตนเองกับพรหมมุนีเป็นคนละส่วนกัน ไม่ใช่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หลงติดอยู่ในร่างกายหรือวัตถุต่าง ๆ เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง ทำให้เกิดอัตตชาติติดอยู่ในสิ่งนั้น ๆ จนกลายเป็นปัจจัยให้ต้องทำกรรมเพราะอยากสุข อยากเสพ หรืออยากได้สิ่งนั้นมาเป็นของตน เป็นต้น การที่คนทั้งหลายทำกรรมชั่วต่าง ๆ ก็เพราะว่าถูกกิเลสคืออวิชชาเข้าครอบงำ ทำ

ให้ต้องหลงติดมัวเมาในสิ่งที่ตนต้องการ ในกรณีอุปนิษัทกล่าวไว้ว่า โดยพื้นฐานแล้วมนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ในอภิปรัชญา มักจะคิดว่าตนเองเป็นคนฉลาด จึงเดินทางเสาะแสวงหาความจริงด้วยตนเอง จึงเป็นเหมือนคนตาบอดจูงคนตาบอดไป ฉะนั้น แต่ถ้าพวกเขาดำรงชีวิตอยู่ด้วยอภิปรัชญาแทนอภิปรัชญาเสียได้ ก็จะมีซึ่งความจริงได้ไม่ยากนัก (Radhakrishnan 1953 : 88-89)

คัมภีร์อุปนิษัทเชื่อว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงมีแหล่งกำเนิดมาจากพรหม (Brahman) ผู้เป็นสิ่งสมบูรณ์ (The Absolute) ที่มีความเที่ยงแท้ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง เป็นตัวตนที่มีสภาพเป็นอมตะนิรันดร์ ไม่เกิดไม่สูญสลายไปเพราะเหตุปัจจัยทั้งหลาย สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดับไปตามอำนาจของพรหม พรหมมีอำนาจเหนือสิ่งทั้งหลาย ผู้ทำกรรมภายใต้อภิปรัชญาที่ดำเนินไปในอำนาจของพระองค์เช่นเดียวกัน

เมื่อพิจารณาจากเนื้อความที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่า มูลเหตุของกรรมตามหลักของพระพุทธศาสนาและคัมภีร์อุปนิษัท มีความแตกต่างกันไม่มากนักและบางครั้งก็ดูเหมือนกันว่าเป็นอย่างเดียวกัน ทั้งพระพุทธศาสนาและคัมภีร์อุปนิษัทต่างก็ถือว่า อวิชชาหรืออภิปรัชญาเป็นมูลเหตุเบื้องต้นที่เป็นปัจจัยให้คนต้องทำกรรม และเป็นมูลเหตุแห่งสังสารวัฏของสรรพสัตว์ทั้งหลาย อภิปรัชญาเป็นตัวบดบังการรู้แจ้งพรหม ทำให้ไม่เข้าใจสภาวธรรมที่เป็นธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงเมื่อไม่เข้าใจก็ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด คิดว่าตนมีอำนาจเหนือสิ่งทั้งหลาย สามารถบังคับสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นไปตามที่ตนต้องการได้ จนเป็นเหตุให้ต้องทำกรรมเพื่อให้ได้สิ่งเหล่านั้นมาโดยไม่สิ้นสุด ส่วนผู้ตัดกรรมทำลายอภิปรัชญาได้อย่างแท้จริง ย่อมเข้าถึงพรหมในที่สุด แต่อย่างไรก็ตามทั้งอภิปรัชญาและอวิชชาของทั้งสองคัมภีร์ มีความหมายต่างกันเล็กน้อย คือ

อภิปรัชญา หมายถึง ความไม่รู้แจ้งพรหมซึ่งเป็นตัวตนภายนอก ที่มีความเที่ยงแท้เป็นอาตมณที่ถาวร ทุกสรรพสิ่งเมื่อแตกดับแล้วก็ไปรวมอยู่กับพรหม อภิปรัชญานี้อาศัยอยู่ภายในดวงหฤทัย ก่อให้เกิดความเห็นแก่ตัวทำให้เกิดความคิดติดติดอยู่กับสิ่งสมมติทั้งหลาย กลายเป็นเหตุให้ต้องทำกรรมตามมา

อวิชชา หมายถึง ความไม่รู้แจ้งเรื่องสังขารทั้งหลาย การไม่เห็นแจ้งเหตุปัจจัยที่มีอยู่ภายในตนเอง มีความเห็นผิดว่าสังขารทั้งปวงมีความเที่ยงแท้ ไม่เปลี่ยนแปลง มีทุกขน้อย มีสุขมาก สำคัญว่ามีอัตตาในสิ่งที่ไม่มีอัตตาทั้งหลาย จึงเป็นสาเหตุให้คนต้องยึดมั่นในสังขารและปิดกั้นความรู้แจ้งอริยสัจ 4 อันเป็นกระบวนการที่แท้จริงของชีวิต

อีกนัยหนึ่ง ความแตกต่างกันเรื่องมูลเหตุของกรรมที่มองเห็นได้ชัดเจนในแนวคิดของทั้งสองคัมภีร์ก็คือ อุปนิษัทมีความเชื่อว่า การมีความรู้แจ้งอันติมสัจจะคือพรหมเป็นผู้สูงสุดว่าเป็นอัตตาที่เที่ยงแท้ไม่เปลี่ยนแปลง จัดเป็นอภิปรัชญาอันสูงสุด เป็นเป้าหมายสูงสุดของมวลมนุษย์ แต่กลับเป็นอวิชชาในทางพระพุทธศาสนา ส่วนความรู้แจ้งสรรพสิ่งทั้งหลายว่าไม่มีอัตตาที่แท้จริง

ในสิ่งทั้งหลาย สิ่งทั้งหลายทั้งปวงมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดำเนินไปตามเหตุปัจจัยของสิ่งนั้น ๆ ไม่มีสิ่งใดมีความเที่ยงแท้แน่นอน แต่กลับเป็นอวิद्याตามธรรมชาติของคัมภีร์อุปนิษัท เป็นต้น

1.7 ประเภทของกรรม

กรรมตามแนวความคิดของพระสุตตันตปิฎกมีหลายประการ แต่ละอย่างก็มีรายละเอียดและถูกจัดไว้เป็นหมวดหมู่อย่างชัดเจน กรรมทั้งหลายเหล่านั้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ อกุศลกรรม กรรมฝ่ายชั่ว และกุศลกรรม กรรมฝ่ายดี กรรมต่าง ๆ ถึงแม้จะมีหลายประการแต่ก็อยู่ในขอบข่ายของกรรมดีกรรมช้วนั่นเอง การกระทำที่ถือว่าเป็นกรรมดี เช่น การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ไม่ลักขโมย ไม่ประพฤติผิดประเวณีทางเพศ ไม่พูดเท็จ ไม่ดื่มน้ำเมา การให้ทานสงเคราะห์ผู้อื่น การฝึกอบรมจิตของตนให้สูงขึ้น การต้อนรับแขก การเคารพครูอาจารย์ เป็นต้น กรรมเหล่านี้จัดเป็นกุศลกรรมทั้งสิ้น คัมภีร์อุปนิษัทก็ยอมรับแนวคิดนี้เป็นกรรมดีเช่นเดียวกัน จะแตกต่างกันก็เพียงแต่ว่าคัมภีร์อุปนิษัทไม่ได้แบ่งกรรมต่าง ๆ ออกเป็นหมวดหมู่เหมือนในพระพุทธศาสนา

ส่วนการกระทำที่ถือว่าเป็นกรรมชั่ว เช่น ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ไม่ให้เกียรติแก่ครูอาจารย์ไม่ให้ทานช่วยเหลือคนอื่นหรือสังคม พูดเท็จ พูดคำหยาบคาย การไม่ต้อนรับแขกการคบคนชั่วเป็นมิตร เป็นต้น ทั้งสองธรรมชาติต่างก็ถือว่าเป็นกรรมชั่วเช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม ประเภทของกรรมดีกรรมชั่วมีอยู่ในทั้งสองคัมภีร์ก็จริง แต่ก็มีความที่แตกต่างกันคือ คัมภีร์อุปนิษัทเชื่อว่ากรรมต่าง ๆ เป็นไปเพื่อพระผู้เป็นเจ้าหรือพรหมณ์ อยู่ภายใต้อำนาจของพระองค์ พระองค์เป็นผู้กำหนดกฎแห่งกรรม และเป็นเจ้าของกฎแห่งกรรมโดยพระองค์เอง ความดีความชั่วจึงขึ้นอยู่กับพระองค์ พระองค์เป็นผู้ตัดสินกรรมของมนุษย์ทุกคน

ดังนั้น ผู้ทำกรรมดีด้วยการฆ่าสัตว์ในการประกอบพิธีกรรมเพื่อบูชาพระผู้เป็นเจ้าจึงถือว่าไม่เป็นบาป แต่เป็นการทำกรรมดี ส่งผลให้ผู้ทำพิธีกรรมเข้าถึงสวรรค์หลังจากตายจากโลกนี้ไปแล้ว พระผู้เป็นเจ้าหรือพรหมณ์ย่อมโปรดปรานบุคคลนั้น และประทานสิ่งต่าง ๆ ให้แก่เขาผู้นั้น แต่การฆ่าสัตว์อะไรก็ตาม ถ้าเป็นไปโดยเจตนาถือว่าเป็นบาปกรรมทั้งสิ้น ตามแนวความคิดของคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก เขาย่อมได้รับผลแห่งกรรมชั่วไม่ช้าก็เร็ว

การวินิจฉัยความดีความชั่วตามหลักของพระพุทธศาสนา ขึ้นอยู่กับเจตนาของแต่ละคนเป็นองค์ประกอบ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบภายนอกคือพระผู้เป็นเจ้าองค์ใด ถ้าคนมีเจตนาดีการทำความดีก็เกิดตามมา ถ้าคนมีเจตนาชั่วการทำความชั่วก็เกิดตามมาเช่นกัน ความดีความชั่วจึงมีแรงกระตุ้นอยู่เบื้องหลังทุกครั้ง กรรมทุกอย่างจึงดำเนินไปตามหลักของเหตุและผล

ที่สมบูรณ์มีความอิสระจากปัจจัยภายนอกไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งใด ส่วนการวินิจฉัยกรรมตามแนวความคิดของคัมภีร์อุปนิษัท ไม่ปรากฏว่ามีการกล่าวถึงเจตนาเป็นองค์ประกอบโดยตรง แต่ขึ้นอยู่กับพระผู้เป็นเจ้าหรือพรหมนุ ซึ่งเป็นผู้ควบคุมกฎแห่งกรรมต่าง ๆ อยู่เบื้องหลัง ไม่มีความอิสระโดยตัวของมันเอง

1.8 การให้ผลของกรรม

ตามแนวความคิดของพระสุตตันตปิฎกเชื่อว่า กฎแห่งกรรมมีจริง เป็นหลักสากลที่ประกอบด้วยเหตุผล ผู้ทำเหตุอย่างใดย่อมได้รับผลอย่างนั้น ไม่มีข้อยกเว้นใด ๆ ทั้งสิ้น ถึงแม้ว่าบุคคลนั้นเป็นพระอรหันต์แล้วก็ตาม การกระทำของท่านเป็นเพียงกิริยา ไม่จัดเป็นกรรมก็เนื่องจากว่า ท่านละกิเลสต่าง ๆ ได้ทั้งหมด แต่ผลกรรมในอดีตชาติยังมีอิทธิพลต่อตัวของท่านอยู่ ท่านเคยทำกรรมอย่างใดมา ก็จะได้รับผลแห่งกรรมนั้นไม่ช้าก็เร็ว จนกว่าท่านจะเข้าสู่พระนิพพาน จึงจะพ้นจากกรรมและผลแห่งกรรมไปได้

ดังนั้น ผลกรรมตามหลักของพระพุทธศาสนานั้นเป็นเหตุปัจจัยที่มีอยู่จริง มีความอิสระปราศจากอำนาจดลบันดาลของพระผู้เป็นเจ้าองค์ใดทั้งสิ้น และผลแห่งกรรมนี้ติดตามผู้ทำกรรมไปทุกภพทุกชาติเป็นเหมือนกับเงาตามตัว กรรมบางอย่างให้ผลช้า บางอย่างให้ผลเร็วตามความหนักเบาของกรรมแต่ละอย่างและแรงเจตนาในขณะที่ทำกรรมนั้น ๆ กรรมบางอย่างให้ผลในชาติปัจจุบัน บางอย่างให้ผลในชาติหน้า บางอย่างให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป ผลของกรรมนี้ปรากฏผลออกมา 2 ลักษณะ คือ ผลแห่งกรรมภายใน มีใจสัมผัสเป็นความสุขหรือความทุกข์โดยตรง และผลแห่งกรรมภายนอก คนจะสัมผัสได้ในรูปของโลกธรรมที่ทั้งลากเลื้อมลาก มียศ เลื่อมยศ มีสุขหรือมีทุกข์ เป็นต้น

ส่วนผลกรรมตามแนวความคิดของคัมภีร์อุปนิษัท มีรายละเอียดไม่ค่อยชัดเจนมากนักอย่างที่ได้อธิบายมาแล้วในบทที่ผ่านมา แต่ก็ยอมรับพรรณนาเหมือนกับพระพุทธศาสนาที่ว่า ใครทำกรรมอย่างใดย่อมได้รับผลอย่างนั้น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ไม่มีใครหลีกเลี่ยงจากกฎแห่งกรรมไปได้ ผลแห่งกรรมดีจะทำให้ไปเกิดในสวรรค์ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์จะทำให้เกิดในตระกูลที่ดีมีฐานะ ไม่มีความลำบากในการดำเนินชีวิต เช่น เกิดในวรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ หรือแพศย์ เป็นต้น ส่วนผลแห่งกรรมชั่วจะทำให้ไปเกิดในนรกซึ่งเป็นสถานที่ที่มีแต่ความมืดมน เต็มไปด้วยความทุกข์ทรมาน เมื่อมีโอกาสได้มาเกิดเป็นมนุษย์จะเกิดในตระกูลที่ยากจน ขัดสน มีแต่ความทุกข์ยากลำบากในการดำเนินชีวิต เช่น เกิดในวรรณะศูทรหรือคนจัณฑาล เป็นต้น กรรมและผลแห่งกรรมทุกอย่างในคัมภีร์อุปนิษัทแตกต่างจากหลักของพระพุทธศาสนาที่ว่า ผลแห่งกรรมไม่มีความอิสระ ดำเนินไปตามความประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้าเท่านั้นเอง

2. แนวความคิดเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกและคัมภีร์อุปนิษัท

2.1 ความคล้ายคลึงกันของแนวความคิดเรื่องการเกิดใหม่

จุดที่คล้ายคลึงกันของคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกและอุปนิษัทที่สำคัญก็คือ ทั้งสองคัมภีร์ยอมรับและสอนแนวคิดเรื่องการเกิดใหม่ อุปนิษัทกล่าวว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมานับชาติไม่ถ้วนบางชาติอาจเกิดเป็นเทวดา บางชาติอาจเกิดเป็นมนุษย์ เป็นสัตว์ หรือเป็นพืช เป็นไปวนเวียนอยู่อย่างนี้ เพราะอำนาจของกรรมดีหรือกรรมชั่วของแต่ละคนที่เคยทำไว้ในอดีตชาติที่ผ่านมา จนกว่าชีวาตมณจะบรรลุมกษะ คือ ความหลุดพ้นจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ตราบใดที่มนุษย์ยังไม่บรรลุดังมกษะก็ต้องเวียนว่ายอยู่ในวัฏสงสารต่อไป

การเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์ เปรียบเหมือนกับผลไม้ที่หล่นลงมาจากต้น ถึงต้นของมันจะตายจากไป แต่เมล็ดพันธุ์ของมันยังสามารถแผ่กิ่งก้านสาขาต่อไปได้อีก จนกว่าเมล็ดพันธุ์จะถูกทำลายลงหรือหมดเชื้อ เหมือนกับตัวหนอน ตั๊กแตน หรือตัวบุ้ง เมื่อมันกินหญ้าต้นเก่าหมดแล้วก็ไปกินต้นใหม่ต่อไป และเหมือนกับนายช่างทองทำเครื่องประดับให้มีลักษณะที่สวยงามกว่าหรือดีกว่าเดิม แต่เนื้อแท้ของทองก็ยังคงอยู่ มนุษย์ก็เช่นเดียวกัน เมื่อร่างกายแตกดับไปแล้วแต่ชีวาตมณหรือวิญญาณก็ยังคงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่เกิดดับเหมือนกับร่างกาย เป็นธาตุแท้ที่อยู่ข้างในดวงหทัยของทุกคน เดินทางไปหาร่างกายเพื่อเกิดใหม่ ข้อความที่แสดงว่าอุปนิษัทยอมรับเรื่องการเกิดใหม่ได้แก่ข้อความที่ปรากฏในพฤทธารัณยกะและกฐะอุปนิษัท ดังต่อไปนี้คือ

" ยตฺราสฺย ปุรุสฺสฺย มฤตฺสฺยาคฺฉิ วาคฺปุเยติ, วาตํ ปฺราณํ จกฺขุราทิตฺตมฺ, ทนฺตฺจณฺทรมฺ, ทิสฺสํ โสฺรตฺตมฺ, ปุถฺถิวิ ตรีรฺม, อากาสมฺตฺมา, โขสฺสิริโลมานิ, วณฺสฺปตีเนกสฺส, อปฺสฺสํ โลหิตํ จ เรตฺตฺสจฺ นิสฺสียเต.... (B.U. 3.2.13)

คำพูดของบุรุษผู้ตายแล้ว ย่อมเข้าไปสู่ไฟ ปราณเข้าไปสู่ลม ดวงตาเข้าไปสู่พระอาทิตย์ มนสฺเข้าไปสู่พระจันทร์ หูเข้าไปสู่ทิศทั้งหลาย ร่างกายเข้าไปสู่ดิน อาตมณฺเข้าไปสู่อากาศ ขนตามร่างกายเข้าไปสู่พืชล้มลุก เส้นผมบนศีรษะเข้าไปสู่ต้นไม้ เลือดและน้ำสุจิเข้าไปในน้ำ.....

“ ส ยตฺราธมณฺนิมานํ เนยฺยติ ชรยา โวปตฺตปา วาณิมานํ นิคฺจฺจติ ตฺทฺยธามํ วัฏฺทพฺพรํ วา ปิปปลํ วา พนฺธนาตฺตปฺรมุจฺยเต, เอวเมวายํ ปุรุสฺสํ เอภฺโย’ จฺจเคญฺยสฺสํ สํปฺรมุจฺย ปฺนุสํ ปฺรติณฺยาโย ปฺรติโยณฺยาทฺรวติ ปฺราณาโยว. (B.U. 4.3.36)

เมื่อร่างกายนี้เข้าถึงความเป็นสภาพเบาบาง ถูกทำให้ซบพอมลงเพราะความแก่และความมีโรค เปรียบเหมือนกับผลมะม่วงหรือมะเดื่อ หรือผลของต้นโพธิ์ร่วงหล่นลงมาจากขั้ว

ของมัน บุรุษก็เช่นเดียวกัน เมื่อหลุดพ้นจากร่างกายของตนแล้ว ย่อมเดินทางไปอีก เขากลับมาในเส้นทางเดียวกันนี้เข้าสู่ร่างกายใหม่ เพราะการเปิดเผยของปรานนั้นเอง

“ ตฤยดา ตฤณชลาเยกา ตฤณสุยานต์ คตวานุຍมากรรมมากรรมยาตฺมานมุปสฺสหริติ, เอวเมวายมาตฺเมกํ ศรีรํ นิหตุย อวิทฺยา คมยิตฺวา อนุຍมากรรมมากรรมยาตฺมานมุปสฺสหริติ. (B.U. 4.4.3)

เปรียบเหมือนตัวบุง เมื่อเกาะยอดหญ้าใหม่ได้แล้ว มันจะดึงตัวท่อนหลังของมันไปฉีกไต่กันนั้น อาตมณีนีก็เช่นเดียวกัน เมื่อละทิ้งร่างกายหนึ่ง ก็จะไปเกาะร่างกายใหม่ ขั้วโล่อวิทยาไปแล้วจึงเกาะร่างใหม่ไว้ แล้วจึงดึงตัวของมันเองเข้าไป

“ ตฤยดา เปศฺสการี เปศฺโส มาตฺรามปาทาณานฺยณฺนวตฺรํ กลฺยาณตฺรํ รูปํ ตณฺเฑ เอวเมวายมาตฺเมกํ ศรีรํ นิหตุย, อวิทฺยา คมยิตฺวา, อนุຍณฺนวตฺรํ กลฺยาณตฺรํ รูปํ กุรฺเต, ปิตฺรยํ วา ตาณธฺรํ วา ไทวํ วา, ปฺรชาปตฺยํ วา, พฺราหฺมํ วา, อนุเยษํ วา ภูตํ นาม. (B.U. 4.4.4)

เปรียบเหมือนกับนายช่างทอง ถือเอาชิ้นแห่งทองไปแล้ว จึงเปลี่ยนชิ้นแห่งทองนั้นให้เป็นอย่างอื่น ให้มีรูปที่ใหม่กว่าเดิม สวยกว่าเดิม อาตมณีนีก็เช่นเดียวกัน เมื่อละทิ้งสรีระนี้แล้ว ก้าวล่วงอวิทยาเสียได้ ย่อมทำซึ่งรูปกายของตนให้เป็นรูปที่ใหม่กว่า และสวยกว่าเดิม เหมือนกับร่างกายของปิตุเทพ คนธรรพ์ เทวดา เทพปราชิตี พระพรหม หรือร่างกายของสัตว์ทั้งหลาย

“ อนุปศฺย ยถา ปุรเว ปฺรติปศฺย ตถา”ปเร สสฺยมิว มรฺตฺยะ ปจฺยเต สสฺยมิว ชายเต ปฺนะ. (Kaṭṭha 1.1.6)

เธอจงพิจารณาบรรพบุรุษทั้งหลายเป็นอย่างไร และพิจารณาว่าผู้ที่เกิดมาภายหลังก็เป็นอย่างนั้น ผู้ที่จะต้องตายย่อมแก่เหมือนกับข้าวโพด และจะเกิดมาอีกเหมือนกับข้าวโพด

พระพุทธศาสนาเองก็ยอมรับเรื่องการเกิดใหม่โดยอธิบายว่า ตราบใดที่บุคคลยังมีกิเลสอยู่ เขาย่อมทำกรรมดีและชั่วซึ่งเป็นสาเหตุของการเกิดใหม่อยุ่ต่อไป ตราบใดที่บุคคลยังไม่บรรลู่ถึงพระนิพพานอันเป็นสภาวะที่ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย การเกิดใหม่อีกยังดำเนินไปอยู่อย่างไม่มีสิ้นสุด ทั้งนี้ก็เพราะอาศัยกรรม กิเลส วิบากและวิญญานซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กัน เหมือนกับนา พืชและยางเหนียวในพืช แต่ละอย่างต่างก็เป็นคุณสมบัติในการเกิดใหม่นั้นเอง นอกจากนั้นยังกล่าวถึงเรื่องกำเนิด 4 ของสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้คือสัตว์ที่เกิดจากไข่ เกิดจากครรภ์ เกิดจากเหงื่อโคลหรือของสกปรก และสัตว์ที่เกิดเป็นโอปปาติกะ และยังกล่าวถึงคติคือทางไปเกิดใหม่และผลกรรมที่ทำให้คนไปเกิดเป็นเทวดาหรือมนุษย์ เป็นต้น ดังข้อความที่แสดงไว้ดังต่อไปนี้คือ :-

“ อิติ โข อานนุท กมมฺ เขตฺตํ วิญญฺณํ พีชํ ตณฺหา สีนโห อวิชชาณัฏฐณานํ สุตตํ ตณฺหาสญฺญาณานํ ทัณฺหา ธาตุยา เจตนา ปตฺติจฺจิตา ปตฺตนา ปตฺติจฺจิตา เอวํ อายตฺติ ปุณฺณวาณิณิพฺพตฺติ โหติ...” (อ.จ. ติก. 20/517/288)

เพราะเหตุนี้แลท่านอานนท (ในการเกิดใหม่นั้น) กรรมจึงเป็นเสมือนนา วิญญานเป็นเสมือนพีช ตณหาเป็นเสมือนยางเหนียวในพีช ท่านอานนท เจตนา (ความตั้งใจ) ความปรารถนาของสัตว์ทั้งหลาย ผู้มีวิชาเป็นเครื่องห่อหุ้ม มีตณหาเป็นเครื่องรังรัด ได้ตั้งลงแล้วในธาตุอันแล้ว (กามธาตุคือโลกของมนุษย์) เมื่อเป็นอย่างนี้ การเกิดในภพใหม่จึงมีได้อีก

“ ตณฺหาโยเคน สยฺยตฺตา รตฺตจฺจิตฺตา ภวากเว

เต โยคสยฺยตฺตา มารสฺส อโยคกฺขมิโน ชนา

สยฺยตฺตา คจฺจนฺติ สํสารํ ชาติมรณคามโน...” (ขุ. อิติ. 25/236/268)

ชนทั้งหลายเหล่านั้น ผู้ถูกกิเลสเครื่องผูกสัตว์คือตณหาประกอบไว้แล้ว ผู้มีจิตกำหนดแล้วในภพน้อยภพใหญ่ ประกอบด้วยกิเลสเครื่องผูกสัตว์ไว้ จึงเป็นผู้ไม่เกษมจากกิเลสเครื่องผูกสัตว์ไว้ของมาร สัตว์ทั้งหลายจึงเดินทางไปสู่ความเกิดและความตาย ย่อมดำเนินไปสู่สังสารวัฏ

“ จตฺสฺโส โข อีมา สารีปฺตฺต โยนิโย กตฺมา จตฺสฺโส อนุชชา โยนิ ชลาพุชา โยนิ สํเสทชา โยนิ โอปปาติกา โยนิ...” (ม. มุ. 12/169/147)

ท่านสารีบุตร กำเนิดแห่งชีวิตมีอยู่ 4 อย่าง คือ กำเนิดแห่งชีวิตที่เกิดจากไข่ กำเนิดแห่งชีวิตที่เกิดจากครรภ์ กำเนิดแห่งชีวิตที่เกิดจากเหงื่อโคลของโสโครก และกำเนิดแห่งชีวิตที่เกิดเป็นโอปปาติกะ

“ ปญฺจ โข อีมา สารีปฺตฺต คติโย กตฺมา ปญฺจ นิรโย ติรจฺจฺจฺจโยนิ ปิตฺติวิสโย มนุสฺสา เทวา...” (ม. มุ. 12/170/148)

ท่านสารีบุตร ทางไปเกิดของมนุษย์มีอยู่ 5 อย่างแล คือ นรก กำเนิดแห่งสัตว์เดรัจฉาน ภูมิแห่งเปรต มนุษย์ และเทวดาทั้งหลาย

“ เสยฺยธาปี ภิกฺขเว ทณฺโห อุปริเวหาสํ ชิตฺโต สกิมฺปิ มูเลน นิปตฺติ สกิมฺปิ มชฺเณน นิปตฺติ สกิมฺปิ อคฺเคน นิปตฺติ เอวเมว โข ภิกฺขเว อวิชชาณัฏฐณานํ สุตตํ ตณฺหา สญฺญาณานํ สนฺธาวนฺตา สํสรนฺตา สกิมฺปิ อสฺมา โลกา ปรี โลกํ คจฺจนฺติ สกิมฺปิปรสฺมา โลกา อิมํ โลกํ คจฺจนฺติ...” (ส. นิ. 16/439/219)

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเสมือนท่อนไม้ ที่โยนขึ้นไปในอากาศ บางครั้งก็ตกลงมาลงโคน บางครั้งก็ตกลงมาทางกลาง บางครั้งก็ตกลงมาทางปลาย สัตว์ทั้งหลายผู้มีวิชา

เป็นเครื่องกัน มีัตถาเป็นเครื่องผูกมัด วิ่งไป ท่องเที่ยวไปอยู่ บางครั้งก็ไปสู่โลกอื่นจากโลกนี้ บางครั้งก็มาสู่โลกนี้จากโลกอื่น

ลักษณะที่คล้ายคลึงกันอีกประการหนึ่งระหว่างแนวคิดของคัมภีร์ทั้งสอง ก็คือ การอธิบายถึงสิ่งที่จะนำไปเกิดใหม่ อุปนิษโทอธิบายว่า มนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลายมีการเกิดใหม่ โดยอาศัยชีวาตมหรือวิญญาณของแต่ละคนเป็นตัวที่นำไปสู่การเกิดใหม่ ร่างกายนี้ประกอบด้วยชีวาตมหรือวิญญาณซึ่งอาศัยอยู่ภายในดวงหทัยของทุกคนเมื่อร่างกายแตกดับไปตามสภาพของอายุ และสังขาร ชีวาตมยังคงสภาพอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง เป็นตัวส่งสมประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว ในขณะเดียวกัน เมื่อได้ร่างกายใหม่ที่เหมาะสมแล้วชีวาตมก็จะไปเกิดใหม่ตามกรรมที่ตนเองเคยทำไว้แล้วในอดีต ดังข้อความที่กล่าวว่า

“โยนิมนุเย ปฺรปฺทฺยฺนเค ศรีรตฺวาย เทหิเน สุถานฺมนุเย’ นุสฺยฺนติ ยถากรมยถาศฺรุตฺม. (Kaṭṭha 2.2.7)

วิญญาณเหล่านี้ ย่อมเข้าไปสู่กำเนิดเพื่อรับเอาร่างกาย วิญญาณเหล่านี้ย่อมดำเนินไปตามสถานะ ตามกรรม และตามความคิดของแต่ละคน

“มโน พฺรหฺเมติ วฺยฆานาตุ, มนโส เทฺยว ขลฺวิมานิ ภูตานิ ชายนฺเต มนสาชาตานิ ชีวนฺติ...(T.U. 3.4.1)

เขาทราบว่ามีคนคือพรหม เพราะสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นนั้นแล เกิดมาจากมนส เมื่อเกิดมาแล้วก็ดำรงอยู่ด้วยมนส

“ตตฺสตุรียา อาตฺมญฺญํ คจฺฉติ ยถา สุวมจฺคํ ตถา...(A.U. 2.1.2)

สิ่งนั้น (ชีวะ) เข้าถึงความเป็นตัวตนเพราะสตรี จึงมีอวัยวะเป็นของตนเอง

“จิตฺตเมว हि สํสารํ, ตตฺ ปฺรยตฺเนน โศธเยตฺ, ยจฺจิตฺตสฺตฺนํโย ภวติ คฺฤหเมตฺสฺสนาตฺนम्. (Maitrī 6.34)

จิตนั้นแลคือสังสาระ ขอให้บุคคลจงทำความสะอาดจิตนั้นด้วยความพยายามบุคคลคิดสิ่งใด ย่อมเข้าถึงสิ่งนั้น นี่คือการเร้นลับอันเป็นนิรันดร์

“...กรฺมานุคานฺยฺนฺกรฺเมน เทหิ สุถาเนฆุ รูปาณฺยภิสฺมฺปฺรปฺทฺยเต. (Ś.U. 5.11)

เพราะกรรมทั้งหลายของตน อาตมมที่มีร่าง จึงได้รูปชนิดต่าง ๆ ในสถานที่ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องไปไม่สิ้นสุด

“สฺถูลานิ สุกฺษฺมาณิ พฺหฺวนิ จิว, รูปานิ เทหิ สุวคฺุโณรฺวฤโณติ...(Ś.U. 5.12)

ร่างกายที่มีอาตมม (วิญญาณ) ย่อมเลือกเอาซึ่งรูปทั้งหลายทั้งที่หยาบและละเอียดตามคุณทั้งหลาย (ความดี ความชั่ว) ของตน

พระพุทธศาสนาเอง ก็อธิบายถึงสิ่งที่เป็นตัวนำไปเกิดใหม่ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันว่าคนที่ยังมีกิเลสตายแล้วต้องเกิดใหม่ โดยมีจิตหรือวิญญาณที่ยังมีกิเลสนั้นเองเป็นตัวนำไปเกิดมาเกิด ท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏ ตามอำนาจแห่งกิเลสและกรรมของตน กรรมจึงถือว่าเป็นอำนาจพิเศษในการสำรวจอดีตของวิญญาณทุกดวงแล้วกำหนดหมายให้คนไปเกิดในสถานที่ หรือภพนั้น ๆ อย่างเหมาะสมที่สุดกับกรรมในอดีตของเขา การไปเกิดของมนุษย์ไม่ได้เอาร่างกายไปด้วย แต่ส่วนจิตใจหรือวิญญาณเท่านั้น จิตใจเป็นสิ่งที่ละเอียดประณีต จะเข้าไปอยู่ในกำเนิดใด ๆ ได้ทั้งนั้น จิตใจที่ไปเกิดเป็นสัตว์ได้แก่จิตใจที่มีคุณภาพต่ำ เพราะมนุษย์ทำบาปไว้มาก จนจิตใจเสื่อมคุณภาพ ลดค่าตัวเองลงต่ำเท่ากับสัตว์จึงไปเกิดเป็นสัตว์ก็ได้

กระบวนการไปเกิดนั้นอาศัยวิญญาณ (Rebirth Consciousness) ซึ่งเป็นกลุ่มพลังงานทางจิต (Psychic Energy) ที่เกิดขึ้นระหว่างความตายกับชีวิตใหม่ กลุ่มพลังงานทางจิตนี้เกิดขึ้นจากกรรม ทำหน้าที่ต่อภพต่อชาติเรียกว่า “ปฏิสนธิวิญญาณ” เมื่อปฏิสนธิวิญญาณเข้าจับในครรภ์ของมารดาแล้วต่อจากนั้นนามรูป (Embryo) ก็เกิดตามมา นามหมายถึง ภูวนคจิต รูปหมายถึง ร่างกายชั้นต้น ดังนั้น นามรูปคือรูปขั้นต้นเบื้องต้นอันเกิดจากไข่มารดาผสมกับตัวเชื้ออสุจิของบิดา ซึ่งมารดาเตรียมไว้เดือนละครึ่ง แต่นามรูปนี้ ถ้าไม่มีปฏิสนธิวิญญาณเข้าร่วมก็จะละลายหายไป ถ้ามีปฏิสนธิวิญญาณเข้าร่วมจะมีพลังงานจิตอันริบหรี่ (ภูวนคจิต) อยู่ภายในนั้นด้วย (แสง จันทรงาม 2535 : 181)

ส่วนความแตกต่างกันระหว่างชีวิตมนุษย์ที่เป็นตัวนำไปเกิดตามแนวคิดของอุปนิษัท และจิตหรือวิญญาณซึ่งเป็นตัวนำไปเกิดตามแนวคิดของพระพุทธศาสนานั้น ก็คือ ชีวิตมนุษย์ในภพก่อนที่มีร่างกายแตกดับไปแล้ว และชีวิตมนุษย์ที่ไปเกิดใหม่เป็นชีวิตมนุษย์อันเดิม เพราะชีวิตมนุษย์เป็นสิ่งที่คงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง เพราะชีวิตมนุษย์นี้มีสภาวะเป็นอมตะ ไม่ตาย และการเดินทางไปเกิดใหม่ของชีวิตมนุษย์นี้ อยู่ภายใต้การปกครองของวิญญาณสากล (ปรมาตม) ซึ่งเป็นผู้ควบคุมกฎแห่งกรรมและกำหนดทิศทางการไปเกิดใหม่ของมนุษย์ว่า เขาควรจะไปเกิดเป็นอะไร วิญญาณสากลหรือปรมาตมมนุษย์นี้มีอยู่ทั่วไป เป็นผู้ยิ่งใหญ่กว่าสิ่งทั้งหลาย (B.U. 4.4.2; 5.6.1.)

ดังนั้น ชีวิตมนุษย์จึงมีสภาวะเป็นสิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลง เป็นสิ่งที่เที่ยงแท้ มีสภาวะที่เป็นแก่นแท้เป็นอันเดียวกับปรมาตม (ตัวตนหรือวิญญาณสูงสุด) มีลักษณะเป็นกายละเอียดที่เดินทางไปหาร่างกายเพื่อเกิดใหม่ มีลักษณะเหมือนงูที่ลอกคราบเก่าของมันทิ้งไป แต่ตัวของมันยังคงมีชีวิตอยู่ ดำเนินชีวิตไปได้ตามปกติ (B.U. 3.2.13)

ส่วนพระพุทธศาสนา กล่าวว่า จิตหรือวิญญาณที่ดับในภพก่อนกับจิตหรือวิญญาณที่ไปเกิดใหม่ไม่ใช่ดวงเดียวกัน จะต่างกันก็ไม่เชิง คนที่เชื่อว่า พอลคนเราตาย วิญญาณหรือกายทิพย์จะออกจากร่างล่องลอยไปหาภพภูมิเกิดใหม่ พบที่เหมาะสม ๆ เมื่อใด ก็ปฏิสนธิเกิดใหม่

เมื่อนั้น เหมือนกับว่าวิญญานมีความเที่ยงแท้ตลอดกาลนั้นตามแนวคิดของอุปนิษัทนั้น เป็นความเชื่อที่ผิดจากหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เน้นสอนเรื่องไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา การที่บอกว่าวิญญานเที่ยงแท้ (นิจจัง) และมีตัวตน (อัตตา) ถาวรขัดกับคำสอนเรื่องไตรลักษณ์

ที่กล่าวว่า จิตดวงเก่าที่ดับไปกับดวงใหม่ที่เกิดตามมา จะเป็นจิตดวงเดียวกันก็ไม่ใช่ว่าแตกต่างกันก็ไม่เชิง หมายความว่า จิตดวงเก่านั้นได้ดับไปแล้ว และมีจิตดวงใหม่เกิดขึ้นแทนที่ส่วนที่กล่าวว่าไม่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ก็เพราะจิตดวงใหม่รับผลกระทบ และประสบการณ์เป็นมรดกทั้งหมดมาจากจิตดวงก่อน และจิตดวงใหม่ที่เกิดขึ้นมานั้นก็ส่งมรดกให้จิตดวงต่อไปปรับไปเช่นกัน

ลักษณะที่คล้ายคลึงกันอีกประการหนึ่ง ก็คือ แหล่งกำเนิดของสิ่งที่ไปเกิดใหม่ โดยอุปนิษัทได้กล่าวถึงสถานที่รองรับสิ่งที่ไปเกิดใหม่ตามอำนาจของกรรมทั้งหลาย บุคคลเข้าถึงการเกิดใหม่ในภพภูมิที่ดีหรือชั่ว ก็ด้วยอำนาจแห่งกรรมดีกรรมชั่วของตนเอง โดยมีภพภูมิเป็นที่รองรับอยู่ 3 ประการ คือ

1. มนุษย์ภูมิ คือ สถานที่เกิดของพวกมนุษย์ การที่ชีวิตมนุษย์จะมากเกิดเป็นมนุษย์ได้ก็เพราะอาศัยกรรมดีของตนที่เคยทำมาแล้ว ดังข้อความที่กล่าวว่า

“ ปุรุเช ห วา อยามาโต ครุโ ภวติ ยเทตทุระตะ, ตเทตตุสรวะโย’งเคภสุ เตชะ ตทสฺย ปุรัมมํ ชนฺม. (A.U. 2.1.1)

ในบุรุษนั้นแล เบื้องแรกกลายเป็นครุภ สิ่งที่ป็นน้ำอสุจิก่อให้เกิดอวัยวะทั้งปวง ที่แข็งแรง นี่คือการเกิดครั้งที่หนึ่ง

“ ตตฺตสุตฺริยา อาตฺมญฺญํ คจฺจติ ยถา สุวมํจํ ตถา.... (A.U. 2.1.2)

สิ่งนั้น (ชีวิต) เข้าถึงความเป็นตัวตนเพราะสตรี มีอวัยวะเป็นของตนเอง

“ สา ภาวยิตฺรี ภาวยิตฺวยา ภวติ, ตํ สุตฺรี ครุภํ พิกฺขติ, โส’คร เอว กุมารํ ชนฺมโน’คุเร’ธิภาวยติ.....ตทสฺย ทฺวิตียํ ชนฺม. (A.U. 2.1.3)

เธอเป็นผู้ทะนุถนอมครุภ จึงเป็นผู้สมควรแก่การดูแล สตรีย่อมทรงไว้ซึ่งครุภนั้น เขา (สามี) ปกครองลูกไว้ในตอนเริ่มแรก ไม่นานลูกก็เกิดมา.....นั่นเป็นการเกิดครั้งที่สองของเขา

“ โส’สฺยายามาตฺมา ปุณฺณเยภฺยะ กรฺมภฺยะ ปฺรติธียเต....วโยคตะ ไปรติ, ส อิตะ ปฺรยฺนเนว ปฺนุรชฺยาเต ตทสฺย ตฺตฺติยํ ชนฺม. (A.U. 2.1.4)

อาตมบุ (ร่างกาย) ของบุรุษนี้ถูกสร้างขึ้นมากเพราะกรรมดีทั้งหลาย ล่วงวัยแล้วก็จากไป ต่อมาไม่นานเขาผู้จะไปจากโลกนี้ก็กลับมาเกิดอีก นี่คือการเกิดครั้งที่สาม

“ตพฺย อิท รมณียจรรณา อภฺยาโส ห ยตฺเต รมณียํ โยนีมาปทุเยรณฺพฺรหฺมณ-
โยนี กุชตฺริยโยนี.... (C.U. 5.10.7)

บุคคลผู้มีความประพฤติในโลกนี้ ย่อมเข้าถึงกำเนิดที่ต้อยอย่างรวดเร็ว (เกิดใน
ครรภ์) คือ กำเนิดแห่งพราหมณ์ กำเนิดแห่งกษัตริย์....

2. สัตว์เดรัจฉาน คัมภีร์อุปนิษัทเชื่อว่า คนหรือเทวดามีโอกาสเกิดเป็นสัตว์
ประเภทต่าง ๆ ได้ถ้าหากหมดกรรมดีของตนเอง เช่นเดียวกับแนวความคิดทางพระพุทธศาสนา
ดังข้อความที่กล่าวว่า

“ ตสฺมาจจ เทวา พุรุสา สปริสฺสุตา สาธฺยา มนุषฺยา ปศฺโว วยํสิ ปฺราณาปาเน
วรีหฺยเว....(M.U. 2.1.7)

จากเขา เทวดาทั้งหลายจึงเกิดมาหลายประเภท คือ เป็นเทพเจ้าชื่อสาธย มนุษย์
สัตว์ทั้งหลาย นกทั้งหลาย สัตว์มีป्राณ ข้าวเปลือกและขาบบาร์เลย์...

“ ส อิท กิโฏวา, ปตงฺโก วา, มตฺสฺโย วา, ศกฺุณฺริวา....ปุรุโษ วา อนฺโย วา
เตษุ เตษุ สฺถาเนษุ ปฺรตฺยาณฺเต ยถากรรม ยถาวิหฺยเม....(K.U. 1.2)

ไม่ว่าเขาจะเป็นอะไรในโลกนี้กล่าวคือ เป็นหนอน แมลง ปลา นก...เป็นคนอื่น
หรือเป็นอย่างอื่น เขาย่อมเกิดขึ้นอีก ในสถานะเหล่านั้น ๆ อีกตามกรรม ตามความความรู้

“ ...อด ย อิท กပ္ปยจรรณา อภฺยาโส ห ยตฺเต กပ္ปยํ โยนีมาปทุเยรณฺพฺรหฺมณโยนี
วา สฺกฺรโยนี วา จณฺฑาลโยนี. (C.U. 5.10.7)

ส่วนบุคคลผู้มีความประพฤติชั่วในโลกนี้ ย่อมเข้าถึงกำเนิดที่ชั่ว คือ กำเนิด
ของสุนัข กำเนิดของสุกร หรือกำเนิดของคนจัณฑาล

“ กฤตฺสฺยณฺนุ ฝโลรภิกฺขุมาเนะ สทสฺสโยนิมาปทุยตา อิตฺยวาญฺจุโยรธฺวา วา
คตฺริทวนฺทฺไวรภิกฺขุมาเนะ ปรีกรรมติ....(Maitrī 3.2)

แท้ที่จริง วิญญานนี้ถูกครอบงำอยู่ด้วยผลแห่งกรรมทั้งหลาย บุคคลจึงเข้าถึงกำ
เนิดที่ดีและชั่ว ดังนั้น หนทางของเขาจึงมีทั้งเบื้องต่ำและเบื้องสูง เขาถูกครอบงำเพราะสิ่งที่เป็น
คู่กัน (กรรมดีและกรรมชั่ว) ย่อมดำเนินไป

3. เทวโลก ตามทรรศนะของอุปนิษัทหมายถึง โลกที่อยู่เบื้องสูง เรียกว่า สุวรรค
หรือสวรรคนั่นเอง เป็นที่รองรับของผู้ทำกรรมดี ดังข้อความที่กล่าวไว้ว่า

“ โย ทฺวิ ติษฺฐนฺทิวโนตฺระ, ยํ ทฺเยารุณ เวท..... (B.U. 3.7.8)

เขาดำรงอยู่ในสวรรค์ อยู่ภายในสวรรค์ สวรรค์ไม่รู้จักเขา

“ ตสฺมาทฺหฤทฺยทฺรหฺรวา เอวฺวิตฺสฺวรคฺ โลกเมติ. (C.U. 8.3.3)

เพราะฉะนั้น อาตมณก็คือดวงอาทิตย์ ผู้รู้อย่างนี้ ย่อมไปสู่โลกสวรรค์ทุก ๆ วัน

“สุวรรค โลเก น ภยํ ภิกขุจนาสตี น ตตฺร ตวํ น ชรยา พิภะติ...(Kāṭha 1.1.12)
 ในโลกสวรรค์ไม่มีความน่ากลัว ถึงท่านไม่ได้อยู่ ณ ที่นั้น ก็ไม่มีใครทำให้ท่าน
 เกรงกลัวได้ เพราะความแก่

“เตน อีรา อปิยุนตี พุทฺธมวิทะ สุวรรคํ โลกมิต อูรธวํ วิมุกตา. (B.U. 4.4.8)
 โดยอาศัยสิ่งนั้น ผู้มีปัญญาทั้งหลาย ผู้รู้พุทฺธมม ย่อมไปสู่โลกสวรรค์ จากโลก
 นี้ไปสู่โลกเบื้องบน อย่างหลุดพ้น

พระพุทธศาสนาเองก็แสดงทรรศนะเรื่องสถานที่รองรับไว้เป็น 2 ลักษณะเช่นเดียว
 กัน คือ สถานที่รองรับผู้ทำกรรมดี ซึ่งเป็นภพภูมิสถานที่ดี คือ ความสุข และสถานที่ซึ่งเป็นที่
 รองรับบุคคลผู้ทำกรรมชั่ว เป็นภพภูมิที่ประกอบด้วยความทุกข์ โดยแยกออกเป็นภพเป็นภูมิ
 ต่าง ๆ ไว้ดังต่อไปนี้

1. อบายภูมิ หมายถึง ภพหรือภูมิอันเป็นสถานที่รองรับคนผู้ทำกรรมชั่วแล้วไป
 เกิดในอบายทั้ง 4 คือ นรก กำเนิดสัตว์เดรัจฉาน อสุรกาย ภูมิแห่งเปรต
2. มนุสสโลก หมายถึง ภพหรือภูมิอันเป็นที่รองรับหรือสถานที่อยู่ของมนุษย์
3. กามภพ หมายถึง ภพหรือภูมิอันเป็นสถานที่อยู่หรือสถานที่รองรับสรรพสัตว์
 ผู้ยังเสวยกามารมณ์ทั้งหมดอยู่ 6 ชั้น
4. รูปภพ หมายถึง ภพหรือภูมิอันเป็นสถานที่อยู่หรือสถานที่รองรับอยู่ของบุคคล
 ผู้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นรูปพรหม มีอยู่ 16 ชั้น
5. อรูปภพ หมายถึง ภพหรือภูมิอันเป็นสถานที่อยู่หรือสถานที่รองรับบุคคลผู้ไป
 เกิดในสวรรค์ชั้นอรูปพรหมมีอยู่ 4 ชั้น

ภพหรือสถานที่ที่สัตว์จะไปเกิดนั้นนี้เรียกว่า “ภพ” ภพทั้ง 5 ประการที่กล่าวมานี้ย่อ
 ลงเป็น 3 คือ อบายภูมิ 4 และมนุสสโลก 1 จัดเข้าในกามภพ, รูปภพและอรูปภพ ดังข้อความ
 ที่กล่าวไว้ว่า

“ กตึ ปนาวุโส ภวาติ ฯ ตโยเม อาวุโส ภวา กามภโว รูปภโว อรูปภโว จาติ...”
 (ม. มุ. 12/498/539-540; ที. ปา. 11/228/228)

ท่านผู้มีอายุ ก็ภพมีอยู่เท่าไร ท่านผู้มีอายุ ภพมีอยู่ 3 ประการ คือ กามภพ
 หนึ่ง รูปภพหนึ่ง อรูปภพหนึ่ง

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า กามภพ เป็นสถานที่อยู่ของสรรพสัตว์ทั้งหลายผู้ยัง
 เสวยกามารมณ์อยู่ หรือสถานอันเป็นที่อยู่ของเทวดา 6 ชั้น ส่วนรูปภพและอรูปภพ เป็นสถานที่
 อยู่ของผู้ที่บำเพ็ญเพียรจนบรรลुरुูปฌานและอรุพฌาน เมื่อตายไปก็ไปเกิดในที่นั้น ทั้ง 2 ภพ
 นี้อาจจะจัดได้ว่าเป็นภูมิของเทวดาเช่นเดียวกัน ภพทั้ง 3 ประการที่กล่าวมานี้มีความความแตก

ต่างกันโดยคุณสมบัติ ความละเอียดประณีต รูปภพจะมีคุณสมบัติที่ดีกว่า ประเสริฐกว่ากาม
ภพส่วนรูปภพก็มีคุณสมบัติที่ดีกว่ารูปภพ แต่ทั้งหมดก็เป็นภพภูมิของเทวดาเช่นเดียวกัน มีแต่
ชื่อเท่านั้นที่ถูกเรียกแตกต่างกัน